

Nota Archeologie Grave

Implementatiedocumenten
ten behoeve van
het archeologiebeleid

Nota Archeologie Grave

Implementatiedocumenten
ten behoeve van
het archeologiebeleid

Colofon

Opdrachtgever: Gemeente Grave

Contactpersoon: Mevr. A. Leijdes

Auteur: drs. A.E.M. Van de Water en drs. F.P. Kortlang

Titel: Nota Archeologie Grave. Implementatiedocumenten ten behoeve van het archeologiebeleid.

Rapportnr.: ArchAeO-rapport 1108

Omslagfoto: Beleg van de stad Grave in 1602 (gravure van Simon Fokke, 1712-1784)

Versie 02-04-2012

ArchAeO, Archeologische Advisering en Ondersteuning

Rapelenburglaan 9

5654 AP Eindhoven

www.archaeo.nl

Monumentenhuis Brabant

Markt 9

4931 BR Geertruidenberg

© 2011 ArchAeO

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Inleiding	4
Juridische verankering van het archeologiebeleid	5
Centraal aanspreekpunt voor AMZ-taken en mandatering	5
Selectiebesluit en archeologische expertise	6
Maatwerk bij aanbesteding en uitvoering (van gemeentelijke projecten?)	7
Archeologische vrijwilligers	8
Actualiseren van het archeologiebeleid	8
Implementatiedocument nr. 1: Bestemmingsplanbegrippen en -regels; een voorstel.	9
Implementatiedocument nr. 2: Archeologische monumentenzorg in de gemeente, een stroomdiagram.....	16
Implementatiedocument nr. 3: Voorzet voor publieksfolder	26
Implementatiedocument nr. 4: Standaardrichtlijnen archeologisch onderzoek en bijhorende rapportage(s).	28
Implementatiedocument nr. 5: Sjabloon programma van eisen voor proefsleuven	34
Implementatiedocument nr. 6: Actualisatie van de gemeentelijke archeologische beleidskaart.	38

Inleiding

De gemeente Grave heeft gekozen voor een eigen gemeentelijk archeologiebeleid. In de *Nota Archeologie Grave; De implementatie van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg in het gemeentelijke beleid. (ArchAeO-rapport 1106)* worden de beleidsuitgangspunten en hun achtergronden beschreven. In hoofdlijnen komt het erop neer dat bij ruimtelijke initiatieven die leiden tot bodemverstoring archeologisch (inventariserend) onderzoek noodzakelijk is in gebieden met een middelhoge of hoge archeologische verwachtingswaarde en in gebieden met bekende archeologisch resten (de zogenaamde archeologische terreinen). Een onderzoeksverplichting geldt als de oppervlakte van de bodemversturende ingreep groter is dan een voor de gebieden vastgestelde ondergrens én indien de verstoring ook dieper reikt dan 0,5 m beneden maaiveld. Regulier agrarisch grondgebruik wordt daarmee vrijgesteld van de onderzoeksverplichting. De verplichting tot het uitvoeren van onderzoek en de daaruit voortvloeiende kosten worden (wettelijk) neergelegd bij de initiatiefnemer van een plan.

Het formuleren en vaststellen van het archeologiebeleid is echter maar een begin. Het dient neer te dalen in de praktijk en door allen (zowel het ambtelijk apparaat, als de burger) gedragen en ondersteund te worden. Daartoe is een aantal implementatiedocumenten opgesteld die als doel hebben een praktische handreiking te geven voor de uitvoering van het beleid. Zij zijn in deze notitie nader uitgewerkt. De implementatiedocumenten zijn zowel analoog als digitaal beschikbaar. Met deze documenten in huis is de gemeente in staat om op verantwoorde wijze een archeologiebeleid te implementeren dat een juiste balans weet te vinden tussen een goede omgang met het archeologisch erfgoed en andere maatschappelijke belangen die bij planontwikkelingen moeten worden gewogen.

De bijgevoegde implementatiedocumenten zijn:

1. voorstel voor bestemmingsplanregels inclusief –toelichting
2. werking AMZ binnen de gemeente: een stroomdiagram
3. voorstel voor publieksfolder
4. richtlijnen voor archeologisch vooronderzoek
5. sjabloon voor PvE proefsleuven / proefsleuven met doorstart
6. voorstel / richtlijnen voor actualisering beleidskaart archeologie

Juridische verankering van het archeologiebeleid

Sinds 1 september 2007 is de nieuwe Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) van kracht. In deze herziening van de Monumentenwet 1988 zijn - ter voorkoming dat de bodem van ons land verandert in een 'cultuurhistorische woestijn' - de uitgangspunten van het Europese Verdrag van Malta (1992) voor Nederland nader uitgewerkt. De belangrijkste veranderingen betreffen:

- het streven naar behoud en bescherming van archeologische waarden in de bodem;
- de kosten van archeologische werkzaamheden komen in principe voor rekening van de initiatiefnemer van bodemversturende activiteiten (veroorzakerprincipe);
- de archeologische monumentenzorg wordt een geïntegreerd onderdeel van het ruimtelijke ordeningsproces.

In het nieuwe bestel wordt een grotere verantwoordelijkheid en een sturende rol neergelegd bij de gemeentelijke overheid, niet in de laatste plaats omdat ook de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro) op 1 juli 2008 en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) op 1 oktober 2010 van kracht zijn geworden.

Met deze beleidsuitvoering komt een aantal nieuwe taken op de gemeenten af:

1. de archeologische en cultuurhistorische waarden dienen op verantwoorde wijze te worden geïntegreerd in het ruimtelijke beleid. Centraal instrument hierbij is het bestemmingsplan met de regels voor de dubbelstemming Waarde-Archeologie en de verbeelding. (implementatiedocument nr. 1)
2. het archeologische belang dient tevens bij het verlenen van omgevingsvergunningen aan de orde te komen.
3. alle archeologische informatie dient in het kader van de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende zaken (Wkpb) ontsloten te zijn voor zowel burgers als overheid. Het bestemmingsplan moet dan ook voor alle betrokkenen inzichtelijk maken in welke gebieden archeologisch (voor)onderzoek noodzakelijk is en waarom op andere plaatsen niet.

Met de invoering van de Wamz, de Wro en de Wabo heeft de archeologie binnen gemeenten niet langer een vrijblijvend karakter. Het is dan ook van het groot belang dat:

- alle betrokkenen binnen de gemeentelijke organisatie op de hoogte zijn van het gemeentelijk archeologiebeleid en de eisen die dit met zich meebrengt ten aanzien van ruimtelijke ingrepen;
- er op gemeentelijk niveau nauwe afstemming en heldere werkafspraken worden gemaakt tussen de verschillende gemeentelijke afdelingen. Dit geldt eveneens voor de afdelingen die (ook kleinschalige) bodemversturende ingrepen plegen;
- inwoners en (andere) potentiële bodemverstoorders helder en eenduidig worden geïnformeerd over het gemeentelijke archeologiebeleid. Dat wil zeggen de vastgestelde eisen op het gebied van de AMZ, het veroorzakerprincipe (de verstoorder betaalt de kosten van vooronderzoek en opgraving), eventuele gemeentelijke bijdrageregelingen, e.d.
- resultaten van archeologisch onderzoek beschikbaar komen voor het publiek c.q. de inwoners van de gemeente.

Centraal aanspreekpunt voor AMZ-taken en mandatering

Het archeologisch taakveld is in de gemeente ondergebracht bij de afdeling Ruimte en Wonen, cluster bouwzaken. Deze heeft de opdracht de gemeentelijke archeologische monumentenzorg (AMZ) verder te ontwikkelen en in nauw overleg met de andere afdelingen planprocedures op te nemen, de uitvoering van de benodigde archeologische werkzaamheden in ruimtelijke

projecten voor te bereiden en te begeleiden en de selectiebesluiten (te nemen door het College van B&W) voor te bereiden. In dit kader heeft de gemeente de beleidsmedewerker monumentenzorg, zijnde het centrale archeologie-aanspreekpunt, reeds gemandateerd. Hiermee wordt de beslistermijn verkort worden en wordt sneller en klantgericht (zowel naar externen als interne collega's) gehandeld.

De Wamz en de implementatie van het gemeentelijke AMZ-beleid heeft naast de werkbelasting en verantwoordelijkheid voor de beleidsmedewerker ook consequenties voor verschillende andere afdelingen binnen de gemeentelijke organisatie:

- incalculeren van archeologische risico's bij de aan- en verkoop van gemeentelijke gronden;
- inpassing van archeologisch waardevolle elementen in het landelijk gebied;
- de digitale verspreiding en het up-to-date houden van de archeologische beleidskaart, alsmede de koppeling van de kaart aan andere gemeentelijke bodem- en geo-informatiesystemen;
- het opnemen van archeologische voorwaarden in vergunningverleningsprocedures, en het opstarten van een nader onderzoek naar verhaalmogelijkheden en fonds- of subsidieregeling;
- afstemming van AMZ-beleid met andere beleidsvelden, met name op het gebied van integraal cultuurbeleid en de relatie met recreatie, educatie en toerisme;
- integratie van het AMZ-beleid in het algemene voorlichtingsbeleid van de gemeente. Dit kan bijvoorbeeld via loketfunctie grondzaken, de gemeentelijke website, brochures, etc.

Voor de betrokken afdelingen is een stappenplan opgesteld om interne procedures en wederzijdse informatievoorziening op het gebied van de archeologische monumentenzorg verder vast te leggen bij:

- vergunningsprocedures (Wabo-toets/intake en Wabo-vergunning);
- het opstellen van structuurplannen of -visies, bestemmingsplannen en projectafwijkingsbesluiten;
- de werking van de cyclus van de archeologische monumentenzorg.

(implementatiedocument nr. 2)

Selectiebesluit en archeologische expertise

Bij ruimtelijke planvorming en ingrepen kan de nieuwe archeologiewetgeving en de beleidsmatige vertaling ervan door de gemeente consequenties hebben. Niet alleen voor de gemeente zelf, maar ook voor grondeigenaren en grondgebruikers, plannenmakers en initiatiefnemers van bodemingrepen. Gezien de mogelijke consequenties die aan archeologische selectiebesluiten verbonden kunnen zijn, is het van groot belang dat dit soort besluiten op een zorgvuldige, transparante, rechtvaardige en rechtmatige wijze tot stand komen. In ieder geval staan dit soort beslissingen open voor zienswijzen.

Een goed selectiebesluit bestaat dan ook uit de volgende onderdelen:

1. duidelijke omschrijving van de geplande ingrepen en de te volgen Wro-procedure
2. duidelijke omschrijving van het onderzoek: ligging, onderzoekende instantie, korte beschrijving van de resultaten en advies voor vervolgonderzoek;
3. inhoudelijke beoordeling van het onderzoek uitgevoerd door de archeologisch deskundige van de gemeente of diens externe adviseur;
4. voorstel tot selectiebesluit. Dit besluit kan inhouden dat:
 - bij de voorgenomen werkzaamheden geen rekening hoeft te worden gehouden met archeologische waarden (bijvoorbeeld omdat deze er simpelweg niet zijn);
 - het voorgenomen werk niet mag worden uitgevoerd (de vergunning voor de werkzaamheden wordt geweigerd);

- het uitvoeren van de werkzaamheden alleen mag plaatsvinden wanneer de uitvoerders zich houden aan bepaalde verplichtingen; deze verplichtingen worden dan opgenomen in voorschriften die aan de vergunning of ontheffing worden verbonden. Hierbij kan gedacht worden aan: opgraven, archeologisch begeleiden van de graafwerkzaamheden of fysiek behoud *in situ* door planaanpassing.
5. wijze van bekendmaking en bijhorende juridische procedure (mogelijkheden van bezwaar en beroep).

In dat kader wordt ook gewezen op het belang van een goede voorlichting over de consequenties van het gemeentelijk AMZ-beleid aan potentiële bodemverstoorders in en buiten de gemeente (implementatiedocument nr. 3). Een en ander is mede van belang in het kader van de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende Zaken (Wkpb), waarmee gemeenten door Rijk, Provincie en private initiatiefnemers kunnen worden aangesproken op het aanleveren van betrouwbare inhoudelijke en beleidsmatige informatie over beperkingen die verbonden zijn aan een kadastraal perceel.

Op basis van een stappenplan met duidelijk omschreven actoren en handelingen, een archeologieproof bestemmingsplan en een aantal (minimale) richtlijnen voor archeologisch onderzoek (implementatiedocument nr. 4) kan de AMZ-procedure opgestart en begeleid worden door de gemeentelijk beleidsmedewerker verantwoordelijk voor het taakveld archeologie. Voor selectie en waardering, alsmede inhoudelijke ondersteuning kan desgewenst een beroep gedaan worden op externe expertise. Momenteel wordt gebruik gemaakt van de diensten van een onafhankelijk senior-archeoloog van een daartoe erkend archeologisch adviesbureau. Om de continuïteit en kwaliteit van het gemeentelijke beleid te garanderen, wordt aangeraden om voor een dergelijke vorm van samenwerking een meerjarige overeenkomst voor levering van archeologische diensten af te sluiten.

Maatwerk bij aanbesteding en uitvoering (van gemeentelijke projecten?)

Archeologie blijft uiteindelijk maatwerk. Archeologische sporen die over het hoofd zijn gezien, gaan ongezien verloren of kunnen alleen via een vaak kostbare last-minute reddingsoperatie worden gedocumenteerd. Bovendien kan een slecht uitgevoerd AMZ-proces leiden tot discussie en stagnatie in de planprocedure en het vergunningentraject. Een dergelijke situatie verkleint tevens de kans op succesvolle inpassing van archeologische waarden als hiervoor zou worden gekozen. Door de tijdsdruk is een onvoorziene (en kostbare) opgraving vaak dan nog de enige mogelijkheid die overblijft. Een goed uitgevoerd AMZ-proces is dus van belang voor alle partijen *en* voor het bodemarchief.

De gemeente acht het daarom noodzakelijk om bij nieuw op te starten inrichtingsprojecten de noodzakelijke archeologische werkzaamheden van meet af aan op te nemen in de projectdefinitie, -scope en -begroting. Bij het uitbesteden van uitvoerende archeologische werkzaamheden stelt de gemeente zich op als goed opdrachtgever. De opdrachtverantwoordelijke draagt in dat geval zorg voor de vastlegging van het werk in een Plan van Aanpak (PvA) of een door het bevoegd gezag goedgekeurd Programma van Eisen (PvE). Voor archeologische opgravingen en booronderzoeken is een PvE respectievelijk PvA altijd verplicht. Dat geldt ook wanneer de gemeente de werkzaamheden in eigen beheer uitvoert. Indien de gemeente (mede)initiatiefnemer is, wordt geadviseerd hieraan een financiële raming toe te voegen.

Voor vrijwel alle archeologische werkzaamheden bij gemeentelijke projecten gelden de volgende algemene uitgangspunten:

- Er wordt gewerkt met bedrijven en instellingen die vergund zijn voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek en werken volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA);
- Bij de aanbesteding van archeologische werkzaamheden gelden dezelfde (gemeentelijke of Europese) aanbestedingsregels als voor andere overheidsopdrachten. Archeologische onderzoeken dienen te worden beschouwd als een dienst (dus geen werk!);
- Uitvoeren of uitbesteden van archeologische werkzaamheden gebeurt op basis van een Plan van Aanpak (PvA, bij booronderzoek) of door de gemeente goedgekeurd Programma van Eisen (PvE, bij gravend onderzoek). Hierin zijn de kwalitatief-inhoudelijke eisen verwoord (implementatiedocument nr. 5);
- In de verschillende fasen van het archeologisch werk wordt bij voorkeur toezicht gehouden op de uitvoering en waar nodig geëvalueerd en bijgestuurd;
- Zo mogelijk wordt de inbreng en participatie van lokale deskundigheid (amateurarcheologen, historische verenigingen, e.d.) als voorwaarde in de opdrachtverlening (en het PvE) meegenomen;
- De gemeente speelt een actieve rol bij het uitdragen van de onderzoeksresultaten, zowel aan de archeologische vakwereld als aan de inwoners van de gemeente en belangstellenden.

Archeologische vrijwilligers

Binnen de gemeente Grave is op dit moment één vereniging met archeologievrijwilligers actief, namelijk de Stichting Graeft Voort. De betrokkenheid van deze vrijwilligers bij de uitvoering van professionele archeologische onderzoeken wordt te allen tijde gestimuleerd. Hiertoe wordt er op toegekeken dat de mogelijkheid van participatie van vrijwilligers wordt meegenomen in de programma's van eisen die ten grondslag liggen aan archeologisch onderzoek (proefsleuven en opgravingen) en die door het bevoegd gezag (doorgaans de gemeente) goedgekeurd worden. Tevens wordt er op toegezien dat de archeologievrijwilligers betrokken worden bij het opstellen van bureauonderzoeken (als verstrekkers van lokale gebiedskennis). In het sjabloon PvE zal hiervoor een en ander opgenomen worden. (implementatiedocument nr. 5)

Actualiseren van het archeologiebeleid

De gemeentelijke beleidskaart archeologie is gebaseerd op de door RAAP Archeologisch Adviesbureau opgestelde verwachtingenkaart met bijhorende rapportage. Deze verwachtingenkaart is echter een weergave van alle verzamelde informatie en kennis tot op moment van samenstellen van de kaart (2010). Archeologisch onderzoek staat echter niet stil. Steeds worden onderzoeken uitgevoerd waarover besluiten genomen worden en nu en dan worden door amateurarcheologen nog nieuwe vondsten aangetroffen. Deze nieuwe informatie is van wezenlijk belang voor het gemeentelijke beleid. Het kan er namelijk toe leiden dat bepaalde gebieden vrijgesteld kunnen worden of dat verwachtingswaarden (naar beneden) bijgesteld moeten worden.

Om het gemeentelijk beleid dus adequaat aan te passen en de onderliggende kaarten up-to-date te houden, is een jaarlijkse aanvulling noodzakelijk. Vanuit oogpunt van efficiëntie kan door het regelmatig bij te houden van een aantal variabelen per onderzoek, met beperkte tijd en middelen deze aanvulling uitgevoerd worden. (implementatiedocument nr. 6)

Implementatiedocument nr. 1: Bestemmingsplanbegrippen en -regels; een voorstel.

Toelichting op het document

Indien een bestemmingsplan op de onderstaande wijze tot stand is gekomen (we spreken in dat verband van een 'archeologievriendelijk 'of Malta-proof' bestemmingsplan), kan de gemeente van de aanvrager ('de veroorzaker') van een omgevingsvergunning (bouw-, of aanlegvergunning) verlangen dat (nader) archeologisch (voor)onderzoek wordt verricht. De gemeente geeft via (standaard) richtlijnen of een Programma van Eisen (PvE) aan hoe dat onderzoek dient te worden uitgevoerd. De kosten daarvan komen voor rekening van de aanvrager (het veroorzakerprincipe). Het staat de opdrachtgever vervolgens vrij om voor de uitvoering van alle vormen van archeologisch onderzoek zelf een keuze te maken uit (erkende) aanbieders op de archeologische markt.

Uitgangspunten:

1. De gemeente houdt bij de vaststelling van bestemmingsplannen rekening met de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden en verwachtingen.
2. De op de verbeelding opgenomen archeologische terreinen worden gekoppeld aan bouwregels en een vergunning.
3. Het is niet verplicht om wettelijk beschermde archeologische terreinen (rijksmonumenten) op de verbeelding aan te duiden. Met het oog op volledigheid van de informatie wordt echter geadviseerd de contouren van het rijksmonument op de verbeelding op te nemen.
4. In de toelichting op de bestemmingsplanregels wordt aangegeven waarom de aangewezen terreinen vanuit archeologisch oogpunt bescherming verdienen. Hier ligt een belangrijke relatie met het archeologiebeleid zoals geformuleerd in de gemeentelijke nota archeologie.
5. In de bestemmingsplanregels wordt vastgelegd welke gevolgen de gemeente verbindt aan de aanwezigheid van archeologische waarden of verwachtingen bij geplande bouwactiviteiten of andere bodemverstorende activiteiten. Die gevolgen kunnen zeer uiteenlopend zijn, variërend van 'geen gevolgen voor bouwen' via 'eerst onderzoeken, dan bouwen' tot en met 'geen bodemverstoring, maar behoud in de bodem'.
6. De voorwaarden voor het verlenen van een vergunning worden hierop aangepast.
7. De wet geeft de gemeente de bevoegdheid vrijstelling te verlenen voor het (laten) verrichten van archeologisch onderzoek voor kleine ruimtelijke ingrepen van 'huis-, tuin- en keukenniveau'.
8. Indien de gemeente bij de voorbereiding van een bestemmingsplan kosten moet maken ten behoeve van archeologisch (voor)onderzoek, kan zij die kosten onder bepaalde condities verhalen in het kader van de grondexploitatie.

Diepte-ondergrens voor onderzoeksplicht

De bouwvoor heeft gemiddeld een dikte van 0,3 tot 0,5 m waaronder een eerste archeologisch sporenlak bij een opgraving zichtbaar kan worden. Vanuit archeologisch perspectief zou een algemene vrijstelling van 0,3 m beneden maaiveld (-MV) misschien te verkiezen zijn. Een dergelijke beperking is echter maatschappelijk moeilijk uitvoerbaar (ook niet controleerbaar of te handhaven) en zou betekenen dat normaal agrarisch bodemgebruik en zelfs het omspitten van de eigen tuin al snel vergunningplichtige activiteiten worden. De wet- en regelgeving wil zich richten op die bodemingrepen die plaatsvinden in het kader van nieuwe bouw- of inrichtingsprojecten met grootschalig grondverzet en cultuurtechnische ingrepen die niet tot 'normaal agrarisch bodemgebruik' kunnen worden gerekend, zoals diepplougen, egaliseren,

aspergeteelt, de aanleg van drainagesystemen en dergelijke. De gemeente Grave kiest ervoor om bodemingrepen tot een diepte van 0,5 m –MV vrij te stellen van archeologisch onderzoek.

Archeologische monumenten (categorie 1)

De objecten van categorie 1 vallen uiteen in twee groepen: de van rijkswege beschermde monumenten en de gemeentelijke monumenten.

1. rijksmonumenten

Aanwijzing en vergunningverlening vinden plaats door de Minister/Staatssecretaris van OCW (op advies van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, RCE). De gemeenteraad heeft een adviserende stem. Afweging speelt zich af op nationaal niveau, aan de hand van beleidsregels voor behoud en bescherming.

2. gemeentelijke monumenten

Aanwijzing en vergunningverlening vindt plaats door het College van B&W op grond van de Erfgoedverordening Grave 2010. Afweging speelt zich af op gemeentelijk niveau, aan de hand van beleidsregels voor behoud en bescherming.

Deze objecten worden op de verbeelding niet aangegeven middels een dubbelbestemming Waarde-Archeologie, maar krijgen een functie-aanduiding 'monument'. Dit houdt in dat in de betreffende hoofdbestemming, behorende bij het object, aangegeven moet worden hoe met de monumentale archeologische waarden dient omgegaan te worden.

Gebieden van archeologische waarde van categorie 2

De vrijstellingsdrempel bij deze categorie gebieden is een bodemingreep met een oppervlakte van 50 m² en een diepte van 0,5 m beneden maaiveld. Vrijstelling van de onderzoeksplicht kan worden verleend als één of beide drempels niet worden overschreden. Het gaat in dit geval om gemeentelijke aandachtsgebieden en/of terreinen met (resten van) historische hoeven, schansen, kasteel-, kerk- of kloosterterreinen, (water)molenlocaties, bruggen of voorden en dergelijke. De gemeente wordt geadviseerd dergelijke cultuurhistorisch waardevolle terreinen met voorrang te plaatsen op de gemeentelijke archeologische monumentenlijst, of het terrein voor te dragen als wettelijk beschermd monument in het kader van de Monumentenwet 1988.

Gebieden van archeologische waarde van categorie 3, 4 en 5

De vrijstellingsdrempel is bij de categorieën 3 en 4 een bodemingreep met een oppervlakte van respectievelijk 100 m² en 250 m² en een verstoringsdiepte van 0,5 m. Bij categorie 5 geldt een vrijstellingsdrempel van 2.500 m² en een verstoringsdiepte van 0,5 m beneden maaiveld. Vrijstelling kan worden verleend als één of beide drempels niet worden overschreden.

De oppervlaktecriteria zijn gebaseerd op de archeologische trefkans. Hoe kleiner deze is, hoe groter een onderzoeksgebied moet zijn om een redelijke kans te creëren archeologische relictten aan te treffen. De gebieden met een hoge verwachting liggen merendeels in landschappelijke zones, die bewezen hebben over het algemeen een rijk bodemarchief te herbergen. Op grond van maatschappelijke overwegingen, maar ook van inhoudelijke overwegingen is voor gebieden met een hoge verwachtingswaarde gekozen voor een vrijstellingsgrens van respectievelijk 100 m² en 250 m², omdat de aard van eventueel te verwachten archeologische resten binnen kleinere onderzoeksgebieden in de meeste gevallen geen wezenlijke inhoudelijke (wetenschappelijke) bijdrage zullen leveren. Vanuit maatschappelijk oogpunt wordt rekening gehouden met het feit dat de kosten van professioneel archeologisch onderzoek bij dergelijke kleine bodemingrepen meestal niet meer in verhouding staat tot de kosten van het plan. Om nieuwe vindplaatsen met relevante archeologische informatie op te kunnen sporen moet dus ook hier sprake zijn van een minimale omvang.

In de gebieden met een middelhoge verwachting is sprake van de combinatie van onderzoekslacune en een op grond van kengetallen verwachte geringe(re) dichtheid aan archeologische vindplaatsen. De doelstelling is hier om bij grotere ingrepen (> 2.500 m²) in de toekomst vooronderzoek te realiseren, zodat de bestaande kennislacune kan worden opgevuld.

Gebieden van archeologische waarde van categorie 6 en 7

Op deze gebieden zijn geen ondergrenzen of een vergunningstelsels van toepassing vanuit het gemeentelijke bestemmingsplan. De kans op het aantreffen van behoudenswaardige archeologische relictten is immers gering. Deze categorieën worden niet opgenomen op de verbeelding, maar zijn wel als legenda eenheid op de archeologische beleidskaart te zien.

Definities

Artikel 1 Begrippen

akkerdek – humusrijk grondpakket ontstaan door grondomwerking.

archeologisch monument - terrein dat op basis van de Monumentenwet 1988 of de Erfgoedverordening Grave 2010 is aangewezen als beschermd archeologisch monument.

archeologisch onderzoek - onderzoek verricht door of namens de gemeente of door een dienst, bedrijf of instelling, beschikkend over een opgravingvergunning ex artikel 45 van de Monumentenwet (of voor de betreffende werkzaamheden een vergunning heeft van de minister van OCW) en werkend volgens de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA).

archeologische verwachting - de aan een gebied toegekende verwachting in verband met de kans op het voorkomen van archeologische relictten.

archeologische waarde - de aan een gebied toegekende waarde in verband met de in dat gebied voorkomende archeologische relictten (resten uit het verleden).

bodemingreep - Werken of werkzaamheden, genoemd onder [Artikel 2], die een bodemverstorende werking kunnen hebben op het aanwezige archeologische bodemarchief.

bouwvoor - Bovenste deel van de bodem van bijvoorbeeld een akker dat door menging door ploegen of spitten is ontstaan en humusrijker is dan de ondergrond (zie ook akkerdek). De grondlaag waar de wortels van de planten in groeien. Doorgaans de bovenste 30 cm.

Categorie – Zone of gebied dat op de gemeentelijke beleidskaart archeologie is opgenomen.

deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg - Een door het college van Burgemeester en Wethouders aan te wijzen deskundige op het gebied van archeologie. Deze dient in ieder geval te voldoen aan de in de KNA gestelde kwalificaties van *senior archeoloog*.

diepte bodemingreep - De diepte van de bodemverstorende ingreep, gemeten ten opzichte van het maaiveld ter plaatse (straat of terreinniveau)

oppervlakte bodemingreep - Het gebied (zone) waarbinnen bodemingrepen plaatsvinden die een verstorende werking kunnen hebben op het archeologisch bodemarchief.

projectgebied - Gebied waar een (nieuwe) bestemming wordt opgelegd.

Bestemmingsplanregels

1. Bestemmingsomschrijving

De voor Waarde – Archeologie (WR-A) aangewezen gronden zijn, behalve voor de daar voorkomende bestemming(en), mede bestemd voor het behoud en de bescherming van waardevolle archeologische informatie in de bodem.

2. Bouwregels

Uitsluitend mogen gebouwen en bouwwerken, geen gebouwen zijnde worden opgericht ten dienste van de in 1 omschreven doeleinden, en voor de andere daar voorkomende bestemmingen, mits:

- a) het bouwplan betrekking heeft op vervanging van bestaande bouwwerken, waarbij de oppervlakte niet wordt uitgebreid en de bestaande fundering wordt benut, met uitzondering van nieuwe kelders; of
- b) gebouwen maximaal 2,5 m uit de bestaande fundering worden opgericht; of
- c) het nieuw te bebouwen oppervlak niet groter is dan:
 1. ten hoogste 50 m² (bij categorie 2);
 2. ten hoogste 100 m² (bij categorie 3);
 3. ten hoogste 250 m² (bij categorie 4);
 4. ten hoogste 2.500 m² (bij categorie 5); en
- d) het bouwplan zonder graafwerkzaamheden dieper dan 0,5 m onder maaiveld en zonder heiwerkzaamheden kan worden gerealiseerd; of
- e) het een bouwwerk betreft dat uitsluitend voor archeologisch onderzoek is bestemd met een bouwhoogte tot 3 m;
- f) de werkzaamheden reeds in uitvoering zijn op het tijdstip van inwerkingtreding van dit bestemmingsplan;
- g) de werkzaamheden mogen worden uitgevoerd kracht een reeds verleende vergunning.

3. Nadere eisen

Burgemeester en wethouders zijn bevoegd nadere eisen te stellen ten aanzien van de situering van gebouwen en bouwwerken, geen gebouwen zijnde, de inrichting en het gebruik van gronden, indien uit onderzoek is gebleken dat ter plaatse behoudens- en beschermenswaardige archeologische monumenten of resten aanwezig zijn.

De nadere eisen zijn erop gericht dat de archeologische waarden zoveel mogelijk in de grond (in situ) worden behouden.

4. Afwijken van de bouwregels

4.1 Afwijking

- a) Het bevoegd gezag kan een omgevingsvergunning verlenen ten behoeve van een afwijking van het bepaalde in 2 teneinde het oprichten van gebouwen en bouwwerken, geen gebouwen zijnde voor de op deze gronden liggende andere bestemming(en) toe te staan, indien op basis van archeologisch onderzoek is aangetoond, dat de archeologische waarden door de bouwactiviteiten niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad. Teneinde dit te bereiken kunnen aan een omgevingsvergunning in ieder geval de volgende voorschriften worden verbonden:
 1. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen waardoor de archeologische resten in de bodem kunnen worden behouden;
 2. de verplichting tot het doen uitvoeren van opgravingen;
 3. de verplichting de activiteit die tot bodemverstoring leidt, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan een door het bevoegd gezag bij de vergunning te stellen kwalificaties.
- b) Indien het bepaalde onder 4.1.a sub 3 van toepassing is, worden aan de omgevingsvergunning voorschriften verbonden omtrent de gevolgen van vondsten die worden gedaan tijdens de uitvoering van bouwwerkzaamheden.

4.2 Verplichting rapportage

- a) De omgevingsvergunning als bedoeld in 4.1 wordt niet verleend dan nadat de aanvrager een rapport heeft overlegd op basis van de in de beroepsgroep geldende norm waarin de

- archeologische waarden van het terrein, dat blijkens de aanvraag zal worden verstoord, in voldoende mate is vastgesteld;
- b) Een onderzoek als bedoeld in 4.2.a is niet vereist indien naar oordeel van het bevoegd gezag de archeologische waarde van het terrein in andere beschikbare informatie afdoende is vastgesteld;
 - c) Een onderzoek als bedoeld in 4.2.a is ook niet vereist indien door het overleggen van een overeenkomstig de eisen van het bevoegd gezag uitgevoerd onderzoek blijkt dat de verstoringsdiepte van de bouwactiviteit minder diep reikt dan de Laatmiddeleeuwse en moderne bouwvoor (akkerdek);
 - d) Het bevoegde gezag verleent de vergunning indien naar zijn oordeel genoegzaam blijkt dat:
 - 1. er geen archeologische waarden aanwezig zijn;
 - 2. de betreffende archeologische waarden door de ingreep niet of niet onevenredig worden geschaad;
 - 3. de verstoringsdiepte minder diep reikt dan het akkerdek;
 - 4. schade door bouwactiviteiten kan worden voorkomen of zoveel mogelijk kan worden beperkt door het in acht nemen van aan de omgevingsvergunning verbonden voorschriften.

4.3. Advies archeologisch deskundige

Alvorens het bevoegd gezag kan beslissen over een omgevingsvergunning als bedoeld in 4.1 wint zij schriftelijk advies in bij een archeologisch deskundige omtrent de vraag of door het verlenen van een omgevingsvergunning geen onevenredige afbreuk wordt of kan worden gedaan aan de archeologische waarden, en of en zo ja welke voorwaarden dienen te worden gesteld.

5. Omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerken zijnde, en werkzaamheden.

5.1 Vergunningplichtige werken

Het is verboden zonder of in afwijking van een omgevingsvergunning op de in deze bestemming bedoelde gronden de volgende werkzaamheden of andere werken uit te voeren:

- a. grondwerkzaamheden, zoals het afgraven, ophogen, vergraven, egaliseren, diepploegen en diepwoelen van gronden;
- b. het indrijven van voorwerpen in de grond zoals heipalen, damwanden, boor- en pompputten;
- c. waterhuishoudkundige ingrepen zoals het aanbrengen van onderbemaling;
- d. het aanleggen van dammen en stuwen en het aanbrengen van oeverbeschoeiing;
- e. het aanleggen, dempen of wijzigen (zoals het verbreden, verdiepen, wijzigen van oevers en profiel) van sloten, greppels, watergangen en overige waterpartijen;
- f. het aanbrengen van diepwortelende beplanting;
- g. het rooien van diepwortelende beplantingen voor zover daarbij stobben worden verwijderd;
- h. het omzetten van gras of akkerland in een teelt waarbij bodemvolume wordt afgevoerd waartoe gerekend worden boomteelt, graszodenteelt en siergewassenteelt;
- i. het aanleggen en/of verharderen van wegen, paden, parkeerterreinen of het aanbrengen van andere oppervlakteverhardingen;
- j. het aanbrengen van ondergrondse transport-, energie- of telecommunicatieleidingen en daarmee verband houdende constructies, installaties of apparatuur, waarbij de breedte van de grondwerken meer dan 0,5 m bedragen;
- k. het slopen van gebouwen en verwijderen van funderingen, waarbij grondroering plaatsvindt;
- l. het afplaggen van heide- of natuurgebieden;

- m. het aanleggen van een drainagestelsel en beregeningsinstallatie.

5.2 Uitzonderingen

- a) Het bepaalde in 5.1. is niet van toepassing indien de werkzaamheden of werken:
1. maximaal 0,5 m diep reiken ten opzichte van het maaiveld, tenzij het werkzaamheden betreffen genoemd onder 5.1 sub h, l en m;
 2. een verstoringsoppervlakte hebben van:
 - a. ten hoogste 50 m² (bij categorie 2);
 - b. ten hoogste 100 m² (bij categorie 3);
 - c. ten hoogste 250 m² (bij categorie 4);
 - d. ten hoogste 2.500 m² (bij categorie 5);
 3. voor zover het werkzaamheden in de bodem betreft binnen een afstand van maximaal 2,5 m uit een bestaande fundering van een bestaand bouwwerk;
 4. ten dienste staan van archeologisch onderzoek en het doen van opgravingen, mits verricht door een ter zake deskundige;
 5. het normale beheer en onderhoud betreffen, met inbegrip van onderhoud - en vervangingswerkzaamheden van bestaande riolen, bestratingen, beplantingen en binnen bestaande tracés van kabels en leidingen;
 6. het normale agrarisch gebruik betreffen waaronder worden verstaan grond bewerkingen ten dienste van agrarisch gebruik mits de bodem tot niet meer dan een diepte van 0,5 m onder maaiveld wordt geroerd;
 7. voor zover het werkzaamheden in de bodem betreft waarvoor op dat moment het van kracht worden van het bestemmingsplan een aanlegvergunning of omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden in dit kader is verleend;
 8. voor zover het werkzaamheden in de bodem betreft die direct samenhangen met een verleende omgevingsvergunning op grond van het bepaalde in 4.
- b) Het verbod als bedoeld in 5.1 is ook niet van toepassing indien:
1. de werkzaamheden vooraf bij het bevoegd gezag zijn gemeld, voorzien van een overeenkomstig de eisen van het bevoegd gezag uitgevoerd onafhankelijk onderzoek waaruit blijkt dat de verstoringsdiepte van de werkzaamheden of werken minder diep reikt dan de diepte van het akkerdek, en voorzien van een verklaring dat in het geval van teelten zoals bedoeld onder 5.1 sub h het afgevoerde bodemvolume weer wordt aangevuld waarop het bevoegd gezag op basis van deze melding voorafgaand aan de uitvoering van de werkzaamheden schriftelijk te kennen heeft gegeven dat voor de betreffende werkzaamheden geen omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerken zijnde, en werkzaamheden is vereist;
 2. de werkzaamheden vooraf bij het bevoegd gezag zijn gemeld, voorzien van een schriftelijke verklaring met bewijsmateriaal waarbij wordt aangetoond dat de grond reeds dieper is geroerd dan de voorgestelde bewerkingsdiepte en voorzien van een verklaring dat in het geval van teelten zoals bedoeld onder 5.1 sub h het afgevoerde bodemvolume weer wordt aangevuld waarop het bevoegd gezag op basis van deze melding voorafgaand aan de uitvoering van de werkzaamheden schriftelijk te kennen heeft gegeven dat voor de betreffende werkzaamheden geen omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerken zijnde, en werkzaamheden is vereist.

5.3 Verlening

- a) Een vergunning als bedoeld in 5.1 mag alleen worden verleend indien door de uitvoering de aanwezige archeologische waarden niet onevenredig (kunnen) worden aangetast. Teneinde dit te bereiken kunnen aan een omgevingsvergunning in ieder geval de volgende voorschriften worden verbonden:
1. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen waardoor de archeologische resten in de bodem kunnen worden behouden;
 2. de verplichting tot het doen uitvoeren van opgravingen;

3. de verplichting de activiteit die tot bodemverstoring leidt, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan een door het bevoegd gezag bij de vergunning te stellen kwalificaties.
- b) Indien het bepaalde onder 5.3.a sub 3 van toepassing is, worden aan de omgevingsvergunning voorschriften verbonden omtrent de gevolgen van vondsten die worden gedaan tijdens de uitvoering van bouwwerkzaamheden.

5.4 Verplichting rapportage

- a) De vergunning als bedoeld in 5.1 wordt niet verleend dan nadat de aanvrager een rapport heeft overlegd op basis van de in de beroepsgroep geldende norm waarin de archeologische waarden van het terrein, dat blijkens de aanvraag zal worden verstoord, in voldoende mate is vastgesteld;
- b) een onderzoek als bedoeld in 5.4.a is niet vereist indien naar oordeel van het bevoegd gezag de archeologische waarde van het terrein in andere beschikbare informatie afdoende is vastgesteld;
- c) Het bevoegde gezag verleent de vergunning indien naar zijn oordeel uit het rapport als bedoeld onder a) genoegzaam blijkt dat :
 1. er geen archeologische waarden aanwezig zijn;
 2. de betreffende archeologische waarden door de ingreep niet of niet onevenredig worden geschaad;
 3. schade door bouwactiviteiten kan worden voorkomen of zoveel mogelijk kan worden beperkt door het in acht nemen van aan de omgevingsvergunning verbonden voorschriften.

5.5. Advies archeologisch deskundige

Alvorens een besluit te nemen omtrent het verlenen van een vergunning wint het bevoegd gezag schriftelijk advies in bij een archeologisch deskundige omtrent de vraag of door het verlenen van een omgevingsvergunning geen onevenredige afbreuk wordt of kan worden gedaan aan de archeologische waarden, en welke voorwaarden dienen te worden gesteld.

6. Wijzigingsbevoegdheid

Burgemeester en wethouders zijn bevoegd het bestemmingsplan te wijzigen door:

- a) de voor 'Waarde – Archeologie' aangewezen gronden die, bij wijze van dubbelbestemming, bestemd zijn voor bescherming en veiligstelling van archeologische waarden te wijzigen of geheel of gedeeltelijk van de verbeelding te verwijderen, indien:
 1. uit nader archeologisch onderzoek is gebleken, dat ter plaatse geen archeologische waarden aanwezig zijn of zich op een andere plaats bevinden;
 2. het op grond van nader archeologisch onderzoek niet meer noodzakelijk wordt geacht dat het bestemmingsplan ter plaatse in bescherming en veiligstelling van archeologische waarde voorziet.
- b) aan gronden de dubbelstemming 'Waarde-Archeologie' toe te kennen, indien uit archeologisch onderzoek blijkt dat op de betreffende gronden archeologische waarden aanwezig zijn die bescherming behoeven.

Implementatiedocument nr. 2: Archeologische monumentenzorg in de gemeente, een stroomdiagram.

Beschrijving van de verschillende actoren

Initiatiefnemer

Dit stroomdiagram begint op het moment dat een initiatief of een voornemen tot initiatief bij de gemeente bekend raakt. Initiatieven kunnen van diverse partijen afkomstig zijn: particulieren of grotere ontwikkelaars, maar ook de gemeente zelf kan initiatiefnemer zijn. In alle gevallen waar een omgevingsvergunning, een projectafwijkingsbesluit of een (wijziging van) bestemmingsplan noodzakelijk is, dient het stroomdiagram doorlopen te worden en dient het (voornemen tot) initiatief op de archeologische component beoordeeld te worden.

De taken van de initiatiefnemer zijn onder andere:

- aanleveren van complete projectgegevens: wie, wat, waar, wanneer, hoe?;
- tijdig signaleren van de voorgenomen ingrepen. Indien de gehele cyclus van de archeologische monumentenzorg doorlopen moet worden (inclusief de beoordeling van rapporten, PvE's en het nemen van het selectiebesluit) moet men minimaal rekening houden met 6 maanden;
- aanleveren van alle onderzoeksrapporten noodzakelijk om een aanvraag in behandeling te nemen.

Publieksbalie en toets aan het bestemmingsplan (casemanagers Wabo)

Aanvragen en/of initiatieven van particulieren komen doorgaans via het algemene loket bij de gemeente binnen. Hierna wordt de aanvraag / initiatief aan het vigerende bestemmingsplan getoetst en kan dan aan de initiatiefnemer aangegeven worden of er bezwaren tegen de geplande ingrepen zijn, of er voldoende informatie voorhanden is om een goede beoordeling te kunnen maken en of er nog bijkomende onderzoeken (zoals archeologie) noodzakelijk zijn alvorens de vergunningaanvraag in behandeling te nemen. Dit loket speelt bij twijfel de vragen en initiatieven door aan de gemeentelijke beleidsmedewerker archeologie.

De archeologische taken van de balie zijn onder andere:

- toetsen van de beschikbare informatie op compleetheid. Minimaal aanwezig dient te zijn:
 1. NAW-gegevens van de initiatiefnemer en het plangebied;
 2. beschrijving in woord en beeld (bij voorkeur bestektekening) van de voorgenomen ingrepen;
 3. locatiekaartje (bij voorkeur op schaal 1:10000);
 4. voorgenomen uitvoeringstermijn;
 5. te volgen Wro-procedure.
- vaststellen van de archeologische categorie (basis is de beleidskaart archeologie die als onderligger hoort bij de verbeelding van het bestemmingsplan);
- initiatieven die binnen een zone van categorie 1 t/m 5 liggen, worden doorgespeeld aan de gemeentelijk deskundige archeologie.

Gemeentelijk deskundige archeologie (afdeling Ruimte en Wonen, cluster bouwzaken)

Het archeologisch taakveld is in de gemeente ondergebracht bij de afdeling afdeling Ruimte en Wonen, cluster bouwzaken.

De taken van de gemeentelijk deskundige archeologie zijn onder andere:

- het toetsen van archeologische onderzoeksresultaten;
- het beoordelen / goedkeuren van programma's van eisen en plannen van aanpak;

- voorstellen tot inpassing van archeologisch waardevolle elementen in het landelijk gebied;
- het opnemen van archeologische voorwaarden in vergunningverleningsprocedures;
- afstemming van AMZ-beleid met andere beleidsvelden, met name op het gebied van ruimtelijke ontwikkelingen, een integraal cultuurbeleid en de relatie met recreatie, educatie en toerisme;
- afwegen of archeologische inspecties door archeologievrijwilligers wenselijk dan wel mogelijk zijn;
- uitvragen en inhoudelijk beoordelen van offertes voor archeologisch onderzoek bij eigen gemeentelijke initiatieven;
- integratie van het AMZ-beleid in het algemene voorlichtingsbeleid van de gemeente via bijvoorbeeld de gemeentelijke website, brochures, etc.;
- het opstarten van kostenverhaalmogelijkheden en fonds- of subsidieregeling;
- incalculeren van archeologische risico's bij de aan- en verkoop van gemeentelijke gronden;
- de digitale koppeling van de archeologische beleidskaart aan andere gemeentelijke bodem- en geo-informatiesystemen.

De taken van de gemeentelijk beleidsmedewerker archeologie vallen uiteen in twee groepen: beleidsmatige taken en inhoudelijke taken. De beleidsmatige taken kunnen voorbereid en gecoördineerd worden door de beleidsmedewerker die belast is met het taakveld archeologie. De inhoudelijke taken daarentegen dienen uitgevoerd te worden door een senior-archeoloog. Deze kennis en deskundigheid dient door de gemeente ingekocht te worden, bij voorkeur bij een erkend archeologisch adviesbureau.

Casemanagers Wabo

De casemanagers Wabo zijn belast met het verlenen van de omgevingsvergunningen voor de verschillende activiteiten (bouwen, slopen, kappen, etc.) en het verzamelen van alle verschillende elementen van de vergunningverlening die voor het plan nodig zijn om de vergunning te verlenen.

De archeologische taken van de vergunningverleners zijn onder andere:

- opnemen van eventuele archeologische voorwaarden/voorschriften in de omgevingsvergunning. Deze voorschriften worden door gemeentelijke beleidsmedewerker archeologie aangeleverd en kunnen bestaan uit:
 - a. de verplichting om technische maatregelen te treffen waarmee monumenten in de bodem worden behouden;
 - b. de verplichting om opgravingen te doen;
 - c. de verplichting om de bodemversturende activiteiten te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van archeologische monumentenzorg en die voldoet aan de kwalificaties die door burgemeester en wethouders in de vergunning zijn gesteld.
- handhaven op de verleende vergunningen (en met name die vergunningen die archeologische voorschriften hebben meegekregen);

Archeologisch bureau

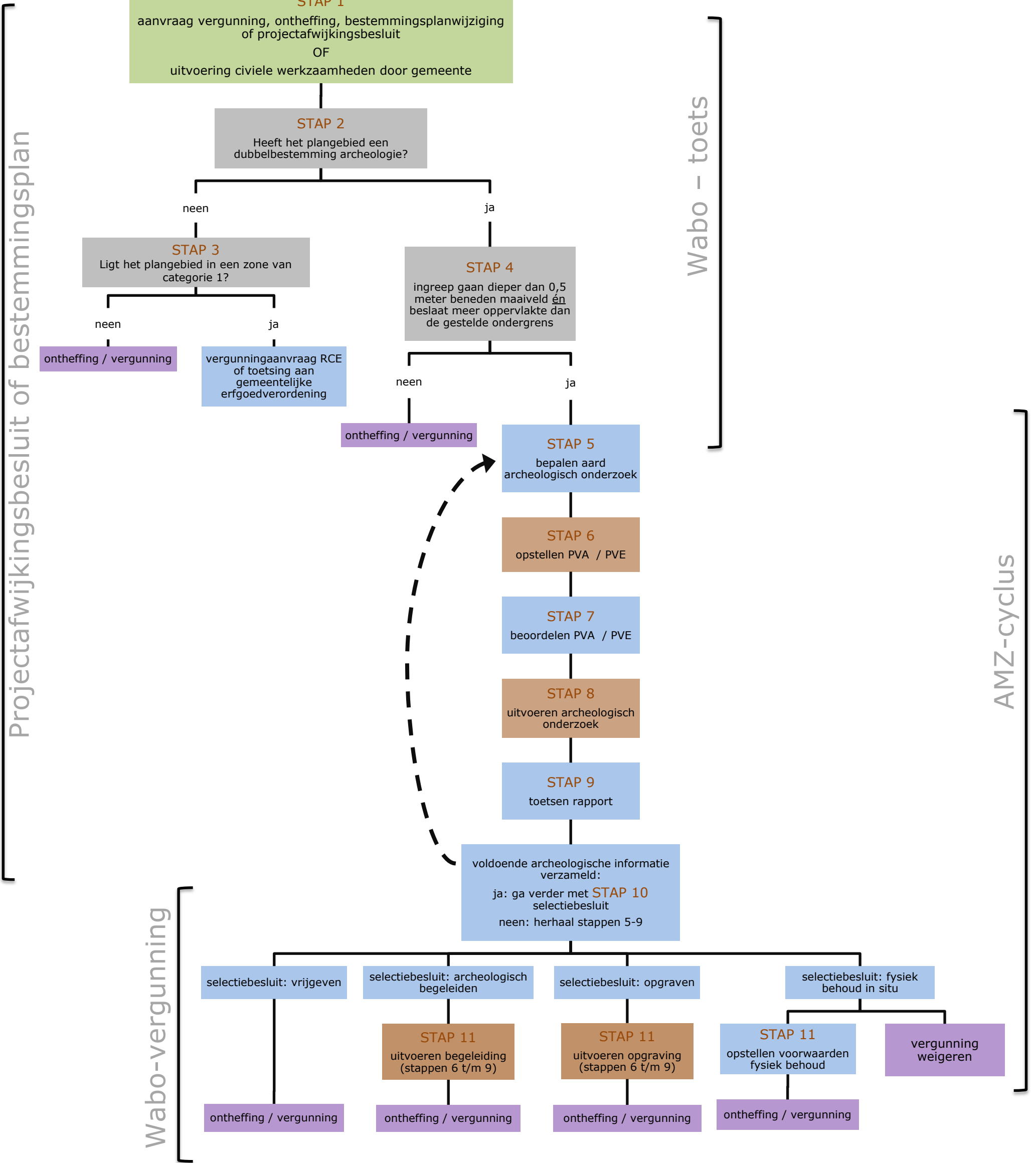
Bedrijven die archeologische diensten en werkzaamheden uitvoeren, kunnen grofweg ingedeeld worden in vier groepen:

- adviesbureaus: vooral werkzaam op het gebied van (gemeentelijke ondersteuning bij) planbegeleiding, bureau-onderzoek, quickscans, aanbestedingstrajecten, de organisatie van archeologische projecten en de beoordelingen van onderzoeken, selectieadviezen en vooronderzoek;
- niet-gravende onderzoeksbureaus: deze bedrijven hebben een opgravingsvergunning voor bepaalde archeologische activiteiten gekregen. Deze bureaus voeren archeologische karteringen en booronderzoeken uit;

Nota Archeologie Grave: implementatie

- opgravingsbedrijven: gespecialiseerd in het uitvoeren van archeologisch veldwerk, zowel inventariserend veldonderzoek als opgravingen;
- technische en specialistische dienstverleners: vooral op het gebied van laboratorium analyses, materiaalonderzoek, conservering en restauratie en presentatie.

In de Monumentenwet 1988 is het verbod opgenomen om zonder vergunning archeologische opgravingen of booronderzoeken uit te voeren. Per 1 maart 2008 zijn er vijftientig archeologische opgravingsbedrijven en instellingen die beschikken over een opgravingsvergunning. Opgravingsbedrijven moeten zich onder andere houden aan de normen die in de archeologische beroepsgroep gelden (zijnde de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie, KNA). Een overzicht van de vergunde archeologische bedrijven is te vinden op de site van de SIKB (www.sikb.nl). Een overzicht van de meeste bedrijven die zich (al dan niet zijdelings) bezighouden met archeologie is te vinden op de site van de VOiA (www.voia.nl). Voor de gemeente wordt een shortlist opgesteld van geschikte bedrijven die werkzaam zijn in de regio.

casemanager Wabo

beleidsmedewerker archeologie
cluster bouwzaken

Publieksbalie
(eventueel ook cluster bouwzaken)

casemanager Wabo

Archeologisch bureau

Beschrijving van de verschillende stappen van het stroomdiagram

Stap 1: initiatief of voornemen tot initiatief

Dit stroomdiagram begint op het moment dat een initiatief of een voornemen tot initiatief bij de gemeente bekend is. In alle gevallen waar of een omgevingsvergunning, of een projectafwijkingbesluit of een (wijziging van) bestemmingsplan noodzakelijk is, dient het stroomdiagram doorlopen te worden en dient het (voornemen tot) initiatief op de archeologische component beoordeeld te worden. De aanvraag dient minimaal de informatie te bevatten die bij de actor initiatiefnemer is besproken.

Stap 2: beoordeling initiatief: dubbelbestemming

Conform het gestelde in de Wabo en de Monumentenwet 1988 kan enkel archeologisch onderzoek verplicht gesteld worden indien in het bestemmingsplan daarvoor regels zijn opgenomen en indien archeologie als dubbelbestemming Waarde-Archeologie opgenomen is op de verbeelding, behorende bij het bestemmingsplan. De meeste bestemmingsplannen worden momenteel archeologie-proof gemaakt en hebben regels ten behoeve van archeologisch onderzoek opgenomen.

Zodra een aanvraag bij de gemeente binnenkomt wordt deze aan het bestemmingsplan en diens verbeelding getoetst. Indien het betreffende plangebied geen dubbelbestemming Waarde-Archeologie heeft, kan doorgedaan worden met stap 3. Indien de dubbelbestemming Waarde-Archeologie aanwezig is, wordt voortgegaan met stap 4.

Stap 3: beoordeling initiatief: (rijks)monument of niet

Het plangebied heeft geen dubbelbestemming Waarde-Archeologie volgens het bestemmingsplan, maar het is nog mogelijk dat archeologisch onderzoek anderszins geëist wordt. Indien het plangebied namelijk de functieaanduiding 'monument' (objecten en terreinen van categorie 1) heeft, dan betreft het een ingreep aan een (rijks)monument. Voor deze categorie geldt ofwel de Monumentenwet 1988 (in geval van rijksmonumenten) of de vigerende erfgoedverordening (in geval van gemeentelijke monumenten). Het al dan niet moeten (laten) uitvoeren van archeologisch onderzoek en het creëren van vrijstellingsmogelijkheden hiervoor zijn in de betreffende wet/verordening opgenomen.

Ligt het plangebied niet in een zone van categorie 1, dan ligt het gezien de afwezigheid van een dubbelbestemming Waarde-Archeologie in een zone van categorie 6 of 7. Voor categorie 6 geldt een lage archeologische verwachting. De gemeente heeft besloten voor deze gebieden geen dubbelbestemming Waarde-Archeologie op te nemen. Dit betekent echter niet dat hier geen archeologische waarden aanwezig kunnen zijn. Toevalsvondsten zijn mogelijk. Categorie 7 houdt in dat in het verleden reeds archeologisch onderzoek uitgevoerd en afgerond is of dat er reeds aanwijzingen zijn dat in het verleden bodemverstoring heeft plaatsgevonden waardoor archeologisch onderzoek nu niet meer zinvol is. In beide gevallen kan het initiatief wat betreft de archeologische component doorgang vinden.

Stap 4: beoordeling initiatief: diepte en oppervlakte

Het plangebied heeft een dubbelbestemming Waarde-Archeologie volgens het bestemmingsplan. Het archeologiebeleid van de gemeente heeft vervolgens twee variabelen om archeologisch onderzoek verplicht te stellen: (1) een dieptegrens en (2) een oppervlakte-ondergrens voor de bodemversturende activiteiten. Beide variabelen moeten overschreden worden om het (laten) uitvoeren van (inventariserend) archeologisch onderzoek verplicht te stellen.

Voor de gemeente is de dieptegrens bepaald op 0,5 meter beneden maaiveld. De tweede variabele, de oppervlakte-ondergrens, is gekoppeld aan de categorie zoals die op de beleidskaart archeologie (onderligger van de verbeelding van het bestemmingsplan) opgenomen is. Aangezien het plangebied een dubbelbestemming archeologie heeft, ligt het in een zone van categorie 2, 3, 4 of 5. Voor deze categorieën zijn de ondergrenzen respectievelijk 50 m² (categorie 2), 100 m² (categorie 3), 250 m² (categorie 4) en 2.500 m² (categorie 5). De gemeente hanteert de feitelijke

(zone van de) bodemversturende ingreep als beoordelingscriterium om binnen het gehele plangebied onderzoek verplicht te stellen.

Voorbeeld 1: een ingreep van 1.000 m² op een perceel van 1 ha in een zone van categorie 5 (oppervlakte-ondergrens van 2.500 m²): geen onderzoek op het plangebied noodzakelijk.

Voorbeeld 2: een ingreep van 3.000 m² op een perceel van 1 ha in een zone van categorie 5 (oppervlakte-ondergrens van 2.500 m²): onderzoek op het gehele plangebied noodzakelijk.

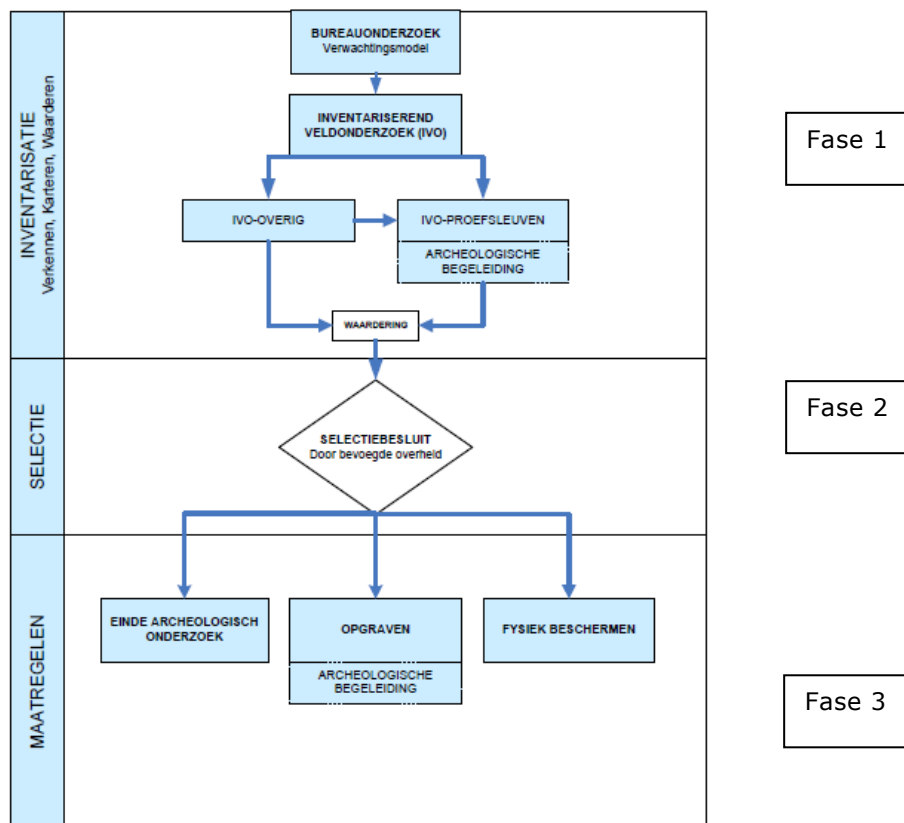
Indien de geplande ingrepen de gestelde oppervlakte-ondergrenzen overschrijden, is de uitvoering van archeologisch onderzoek noodzakelijk. Welk type onderzoek uitgevoerd moet worden, is ter beoordeling aan de gemeentelijke beleidsmedewerker archeologie of diens adviseur (= stap 5 en volgende).

Wordt de oppervlakte-ondergrens niet overschreden of wordt minder dan 0,5 meter beneden maaiveld vergraven, dan verleent de gemeente vrijstelling van de verplichting tot uitvoering van archeologisch onderzoek en kan het initiatief wat betreft de archeologische component doorgang vinden.

Belangrijk: De vrijstelling betekent niet dat geen archeologische waarden in de bodem aanwezig kunnen zijn. De dubbelbestemming blijft in het plangebied gehandhaafd. Bij de graafwerkzaamheden kunnen archeologische resten worden aangetroffen (toevalsvondsten). Per vrijgesteld initiatief overweegt de gemeente (dit is ter beoordeling aan de gemeentelijke beleidsmedewerker archeologie) om de lokale archeologievrijwilligers de mogelijkheid te bieden om waarnemingen te doen tijdens de (beperkte) graafwerkzaamheden.

Stap 5: bepalen aard van het archeologisch onderzoek

Archeologisch onderzoek wordt gefaseerd uitgevoerd. De diverse stappen die doorlopen kunnen worden, worden het proces van de archeologische monumentenzorg (AMZ-proces) genoemd (zie figuur 1). Voor alle stappen geldt dat de uitvoering ervan plaats dient te vinden conform specificaties vastgelegd in de protocollen en leidraden van de vigerende versie van de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) en eventuele aanvullende eisen van de gemeente.

Figuur 1. Fases van het AMZ-proces. Fase 1 wordt gevormd door stappen 5 t/m 9 van het stroomdiagram, fase 2 door stap 10 en fase 3 door stap 11.

Het AMZ-proces is een vorm van trechtering, waarbij meestal begonnen wordt met betrekkelijk eenvoudige (en minder kostbare) onderzoeksmethoden. De meer complexe werkzaamheden worden pas later in het proces toegepast op vindplaatsen waar in het belang van een onderbouwd selectiebesluit nader onderzoek noodzakelijk is. Zo wordt via een proportionele inzet van financiële middelen gekomen tot een afweging van het archeologische belang in het kader van de ruimtelijke ordening. In gevallen waar voldoende duidelijkheid is omtrent de archeologische verwachting, kan om het planproces te versnellen, overwogen worden om bepaalde stappen achterwege te laten of te combineren. Deze afweging wordt gedaan door de gemeentelijk beleidsmedewerker archeologie en/of diens adviseur.

Stap 6: opstellen PvE / PvA

Archeologisch onderzoek dat in het kader van een AMZ-proces uitgevoerd wordt, dient de protocollen van de archeologische beroepsgroep te volgen, zijnde de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). Dit houdt onder andere in dat de onderzoeken uitgevoerd moeten worden conform een door het bevoegd gezag goedgekeurd programma van eisen (PvE) of plan van aanpak (PvA). Aanvullend kan de gemeente uiteraard gemeente-specifieke eisen stellen. De gemeentelijke archeologische waarden- en verwachtingenkaart uit 2010, dient als gemeentedeckend bureauonderzoek. Op basis van deze kaart is de beleidskaart opgesteld. Het uitvoeren van archeologisch onderzoek binnen de gemeente dient te geschieden op basis van:

- a. in geval van bureauonderzoeken/quickscans gecombineerd met veldverkennde booronderzoeken: de door de gemeente opgestelde richtlijnen voor inventariserend archeologisch onderzoek;
- b. in geval van karterende/waarderend booronderzoeken bij vuursteenvindplaatsen: een door een senior-archeoloog opgesteld Plan van Aanpak (PvA);
- c. in geval van waarderende proefsleuvenonderzoeken: een door een senior-archeoloog opgesteld programma van eisen (PvE).

Deze richtlijnen zijn als apart implementatiedocument van het gemeentelijk archeologiebeleid opgenomen.

Stap 7: beoordelen PvE / PvA

De gemeente beoordeelt de opgestelde PvE's. PvA's worden in principe niet door de gemeente beoordeeld of goedgekeurd, maar bij de toetsing van het onderzoeksrapport wordt wel beoordeeld of het onderzoek naar behoren en met de juiste systematiek is uitgevoerd. De gemeentelijke beleidsmedewerker archeologie, eventueel ondersteund door een archeologisch adviseur (als senior-archeoloog), voert de beoordeling uit en laat deze door het bevoegd gezag ondertekenen. Het bevoegd gezag is de vergunningverlenende instantie en is dus doorgaans de gemeentelijke overheid, zijnde het College van Burgemeester en Wethouders. Het beoordelen en goedkeuren van PvE's heeft het college gemandateerd aan de gemeentelijke beleidsmedewerker archeologie of aan diens afdelingshoofd.

Het PvE of PvA vormt de basis voor het verdere offertetraject en gunning/aanbesteding.

Stap 8: uitvoering archeologisch onderzoek

Vervolgens kan het archeologisch onderzoek conform het goedgekeurde PvE / PvA uitgevoerd worden. Enkel hiervoor vergunde bedrijven (zijnde in het bezit van een opgravingsvergunning conform artikel 45 Monumentenwet 1988) mogen archeologisch onderzoek uitvoeren. Tijdens de uitvoering dient bij voorkeur de gemeentelijke beleidsmedewerker archeologie toezicht te houden op het onderzoek en desgewenst in het veld waarnemingen te doen met al dan niet gewijzigde methoden, technieken en/of vraagstelling tot gevolg.

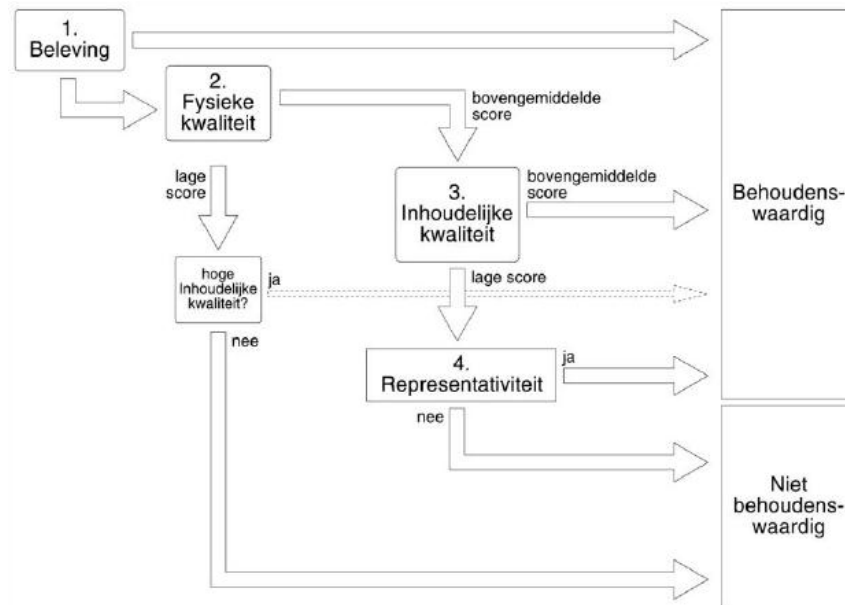
Stap 9: beoordeling archeologisch rapport

Iedere stap van het AMZ-proces eindigt met de beoordeling van een archeologisch onderzoeksrapport en de afweging of er voldoende informatie is verzameld om een verantwoord selectiebesluit te kunnen nemen. Als er niet voldoende bekend is over de aard, kwaliteit en behoudenswaardigheid van de archeologische resten (en dus over de gevolgen van de geplande

ingreep) kan de gemeente verlangen dat nader onderzoek uitgevoerd wordt waarmee de benodigde informatie wordt verzameld over de aard en kwaliteit van de aanwezige archeologische resten. Stappen 6 tot en met 9 moeten dan herhaald worden totdat de gemeente wel over voldoende informatie beschikt om een goed inhoudelijk onderbouwd besluit te kunnen nemen. De gemeentelijke beleidsmedewerker archeologie dient de onderzochte vindplaatsen te kunnen beoordelen op verschillende criteria:

- a. belevingswaarde, op basis van hun schoonheid of herinneringswaarde;
- b. fysieke kwaliteit op basis van gaafheid en conservering;
- c. inhoudelijke kwaliteitscriteria op basis van zeldzaamheid, informatiewaarde, ensemblewaarde en representativiteit.

Onderstaand schema geeft de beoordeling weer (figuur 2).

Figuur 2. Beoordeling van archeologische vindplaatsen

Stap 10: selectiebesluit archeologie

Zodra de gemeentelijke beleidsmedewerker archeologie van mening is dat men over voldoende archeologische informatie over het archeologisch vooronderzoek beschikt, kan een inhoudelijk onderbouwd selectiebesluit genomen worden. Gezien de mogelijke consequenties die aan archeologische selectiebesluiten verbonden kunnen zijn, is het van het grootste belang dat dergelijke besluiten op een zorgvuldige, transparante, rechtvaardige en rechtmatige wijze tot stand komen. In ieder geval staan selectiebesluiten op moment van ter inzage legging van verleende vergunningen of bestemmingsplannen open voor bezwaar en beroep, respectievelijk zienswijzen.

Een goed selectiebesluit bestaat dan ook uit de volgende onderdelen:

1. duidelijke omschrijving van de geplande ingrepen en de te volgen Wro-procedure
2. duidelijke omschrijving van het onderzoek: ligging, onderzoekende instantie, korte beschrijving van de resultaten en advies;
3. inhoudelijke beoordeling van het onderzoek uitgevoerd door de gemeentelijke beleidsmedewerker archeologie of diens archeologisch adviseur;
4. Als bijlage bijvoegen van de betreffende onderzoeksrapporten en beoordelingen;
5. voorstel tot selectiebesluit:
 1. vrijgave van het terrein: Deze optie doet zich voor zodra op het betreffende perceel geen behoudenswaardige archeologische resten aangetroffen worden of aangetroffen zijn. Professioneel archeologisch onderzoek is niet meer noodzakelijk en het initiatief kan wat betreft de archeologische component doorgaan.
 2. archeologische begeleiding en

3. opgraving: Deze optie doet zich voor zodra op het betreffende perceel behoudenswaardige archeologische resten aangetroffen worden. Professioneel archeologisch onderzoek is vervolgens wenselijk.
4. fysiek behoud in situ: Deze optie doet zich voor indien de aangetroffen archeologische resten van dermate belang zijn dat onderzoek ofwel niet wenselijk is (een uniek archeologisch complex) of financieel niet haalbaar is. In dit geval kan de vergunning geweigerd worden of wordt door de gemeentelijke beleidsmedewerker archeologie randvoorwaarden (technische eisen t.b.v. archeologiesparende ingrepen) opgesteld waardoor archeologische resten ondanks de nieuwe ingrepen in hun oorspronkelijke context duurzaam bewaard kunnen blijven.
6. wijze van bekendmaking en bijhorende juridische procedure (mogelijkheden van bezwaar en beroep).

Stap 11: vergunning / ontheffing

Na besluitvorming over het archeologisch vooronderzoek is duidelijk wat de eventuele archeologische vervolgstappen moeten zijn. De gemeentelijke beleidsmedewerker archeologie heeft op basis van de onderzoeksresultaten gekozen uit de volgende maatregelen: vrijgave, begeleiding, opgraving of behoud in situ. Afhankelijk van het besluit worden er voorschriften en/of voorwaarden opgenomen in de omgevingsvergunning of het projectafwijkingbesluit. Deze voorschriften/voorwaarden worden door de gemeentelijke beleidsmedewerker archeologie aangeleverd en kunnen bestaan uit:

- a. de verplichting om technische maatregelen te treffen waarmee monumenten in de bodem worden behouden;
- b. de verplichting tot opgraving door een deskundige op het terrein van archeologische monumentenzorg, zijnde een archeologisch bedrijf bevoegd tot het uitvoeren van opgravingen en die voldoet aan de kwalificaties die door burgemeester en wethouders in de vergunning zijn gesteld;
- c. de verplichting om de bodemversturende activiteiten te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van archeologische monumentenzorg en die voldoet aan de kwalificaties die door burgemeester en wethouders in de vergunning zijn gesteld.

In alle drie de gevallen kan de gemeente een Programma van Eisen verlangen of zelf opstellen, waaraan de maatregelen moeten voldoen.

Beschrijving van de verschillende processen

Wabo-traject

Per 1 oktober 2010 is de Wabo in werking getreden. Het hoofddoel van de Wabo is het bundelen van de verschillende toestemmingsbesluiten (vergunningen en ontheffingen) die nodig zijn voor het realiseren van een plaatsgebonden, fysiek project tot één besluit. Concreet worden onder andere de sloop-, bouw-, aanleg- en monumentenvergunning gecombineerd tot één omgevingsvergunning. Doordat er slechts één besluit wordt genomen, is er slechts één bestuursorgaan betrokken, nl. het college van burgemeester en wethouders.

De Wabo plaatst het bestemmingsplan met z'n regels en verbeelding centraal. Om rechtszekerheid te creëren, heeft de Wabo opgenomen dat alleen als in het bestemmingsplan gebieden zijn aangemerkt als archeologisch waardevol (dubbelbestemming Waarde-Archeologie), er voorwaarden en voorschriften betreffende bijv. archeologisch onderzoek gekoppeld kunnen worden aan de omgevingsvergunning.

De Wabo kent twee beoordelingstermijnen: de reguliere voorbereidingsprocedure is 8 weken en de uitgebreide voorbereidingsprocedure is 26 weken. Beide procedures kennen de mogelijkheid om met maximaal 6 weken verlengd te worden. De meeste activiteiten die omgevingsvergunningplichtig zijn, vallen onder de reguliere voorbereidingsprocedure. Dit houdt in dat zodra een omgevingsvergunningdossier bij de gemeente binnenkomt, dit tijdens de wettelijke beoordelingstermijn getoetst moet worden op de cultuurhistorische (en dus ook de archeologische) component. Omdat de beoordelingstermijn echter kort is, is het bijna onmogelijk om archeologisch vooronderzoek tot uitvoering te brengen, te rapporteren en te beoordelen binnen de gestelde

termijn. Dit impliceert dat dit (voor)onderzoek voorafgaand aan de vergunningaanvraag c.q. de indiening van een omgevingsvergunningdossier bij de gemeente uitgevoerd moet zijn en dat dossiers die geen archeologisch onderzoeksrapport hebben bijgevoegd als bijlage niet ontvankelijk verklaard en dus niet in behandeling genomen mogen worden.

In het stroomdiagram is aangegeven op welk moment het officiële Wabo-traject gestart zou moeten worden, namelijk na stap 10. Zodra duidelijk is of er archeologische resten aanwezig zijn en wat hun waarde is (wel of niet behoudenswaardig), kunnen voorwaarden opgesteld worden die aan de omgevingsvergunning gekoppeld worden.

AMZ-cyclus

Zie uitleg bij stap 5 van het stroomdiagram.

Projectafwijkingsbesluit en bestemmingsplan

Sinds 1 september 2007 is de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) van kracht. In deze herziening van de Monumentenwet 1988 zijn - ter voorkoming dat de bodem van ons land verandert in een 'cultuurhistorische woestijn' - de uitgangspunten van het Europese Verdrag van Malta (1992) voor Nederland nader uitgewerkt. De belangrijkste veranderingen betreffen: het streven naar behoud en bescherming van archeologische waarden in de bodem; de kosten van archeologische werkzaamheden komen in principe voor rekening van de initiatiefnemer van bodemversturende activiteiten (veroorzakerprincipe); de archeologische monumentenzorg wordt een geïntegreerd onderdeel van het ruimtelijke ordeningsproces.

In het nieuwe bestel is een grotere verantwoordelijkheid en een sturende rol neergelegd bij de gemeentelijke overheid, niet in de laatste plaats omdat ook de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro) op 1 juli 2008 en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) op 1 oktober 2010 van kracht is geworden. Dit houdt onder andere in dat de archeologische en cultuurhistorische waarden op verantwoorde wijze dienen te worden geïntegreerd in het ruimtelijke beleid. Centraal instrument hierbij is het bestemmingsplan met regels voor de dubbelstemming Waarde-Archeologie en de verbeelding.

Implementatiedocument nr. 3: Voorzet voor publieksfolder

Buitenkant folder

Archeologie en omgevingsvergunning

Als u voor uw bouw- of sloopplannen, of andere werkzaamheden een omgevingsvergunning dient aan te vragen, kan het zijn dat u hierbij rekening moet houden met archeologische waarden in de bodem. Of dit het geval is, blijkt uit het bestemmingsplan en de daaraan verbonden planregels en de archeologisch beleidskaart archeologie van de gemeente Grave.

U heeft vernomen dat u archeologisch (voor)onderzoek dient uit te voeren. In deze folder kunt u meer informatie vinden over dit onderzoek en over het gemeentelijk archeologiebeleid.

Wat is archeologie?

Archeologie is de wetenschap die samenlevingen uit het verleden bestudeert aan de hand van de materiële resten (vondsten en sporen) die de mens heeft achtergelaten in de bodem. Van al deze archeologische resten is in Nederland bijna niets meer aan de oppervlakte zichtbaar, maar ligt verborgen onder de grond. We noemen de in de ondergrond bewaarde resten het bodemarchief. Dit bodemarchief omvat dus alle in de grond bewaarde overblijfselen van menselijk handelen. Het is een unieke bron van informatie over ons verleden. Het is ook de enige bron van informatie die we hebben over het grootste deel van de geschiedenis van de bewoners van deze streken.

Van prehistorisch huis naar archeologische vindplaats: nederzetting met prehistorische bewoning (A). Na het opgeven van de nederzetting vervalt deze geleidelijk en ontstaat weer bos (B). In de Middeleeuwen wordt de oorspronkelijke woonlaag regelmatig geploegd zodat ca. de bovenste 30 cm verandert in een oude akkerlaag (C). Vanaf de Middeleeuwen ontstaat er vaak een dik plaggendek dat de sporen en oude akkerlaag afdekt. Bij normale ploegwerkzaamheden worden oudere cultuurlagen op den duur niet meer geraakt (D).

Archeologische procesgang

Archeologisch onderzoek is maatwerk. De beste aanpak van het uit te voeren onderzoek bespreekt u samen met de gemeentelijk medewerker archeologie. Archeologisch onderzoek dient uitgevoerd te worden door een bureau dat hiervoor een vergunning heeft. Welk onderzoeksbureau het onderzoek uitvoert, mag u zelf kiezen. Zie onderstaande websites. Als blijkt dat vanwege de vergunning archeologisch vooronderzoek noodzakelijk is, dan zal de eerste onderzoeksstap in de meeste gevallen een quickscan en een verkennend booronderzoek zijn. De gemeente heeft hiervoor een richtlijn opgesteld, die via de website te downloaden is. Het rapport van het onderzoek en het advies dat daaruit voortvloeit, worden getoetst door de gemeente. Indien blijkt dat nader archeologisch (voor)onderzoek noodzakelijk is dan zal dit in veel gevallen een proefsleuvenonderzoek zijn, of een variatie daarop. Het reikt te ver hier nu verder op in te gaan. In ieder

geval zal op basis van de uitkomst van dit onderzoek besluten worden of (al dan niet onder voorwaarden) het vergunningverleningstraject kan worden voortgezet. We noemen dit een selectiebesluit.

Meer informatie

Websites:

Algemene informatie: www.grave.nl
Archeologische bedrijven: www.sikb.nl → archeologie → gecertificeerden en vergunninghouders archeologie.

Gemeentelijk contactpersoon archeologie:

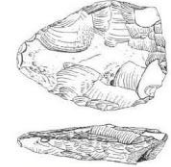
Voorts kunt u contact opnemen met de gemeentelijk contactpersoon archeologie via (0486) 477 277 of info@grave.nl.

Binnenkant folder

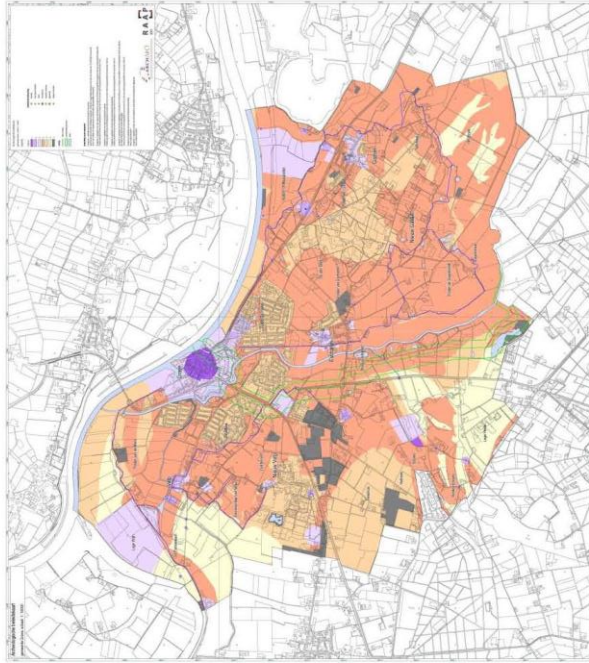
Waarom moet archeologisch onderzoek uitgevoerd worden?

Ons bodemararchief is – in tegenstelling tot een papieren archief – maar éénmalig raadpleegbaar, niet regenererbaar (je kunt het niet herstellen) en is uitermate kwetsbaar. In de strijd om de schaarse ruimte dreigen de archeologische resten steeds weer het onderspit te delven. De ontwikkeling van wegen, woningbouwlocaties, bedrijven-terreinen, intensivering van de landbouw en natuurontwikkeling eisen hun tol van ons bodemararchief. Wat eenmaal verloren is gegaan, komt niet meer terug. Daarom is door Nederland in 1992 het Europese Verdrag van Malta ondertekend. Nederland heeft sinds september 2007 verwerkt in de nieuwe Wet op de archeologische monumentenzorg. Sindsdien wordt gestreefd naar behoud en bescherming van archeologische resten in de bodem en vormt de archeologische monumentenzorg een geïntegreerd onderdeel van het ruimtelijke ordeningsproces. Daarbij is er voor gekozen om de kosten van archeologisch (voor)onderzoek meer te leggen bij de initiatiefnemer van een (bouw)plan.

Wat is het gemeentelijk beleid inzake archeologische resten?

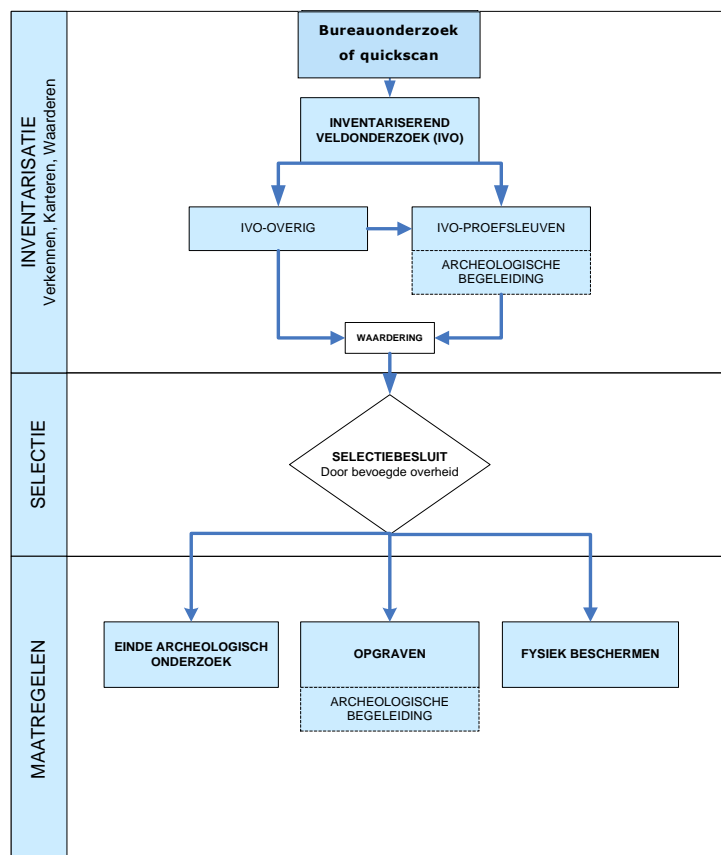
In 2011 is het gemeentelijk archeologiebeleid opgesteld. Uitgangspunt is dat er op gemeentelijk niveau maatschappelijk verantwoord wordt omgegaan met het archeologische erfgoed. Het beleid is vertaald in de gemeentelijke bestemmingsplannen. Naast een zorgvuldige bescherming van het archeologische erfgoed zijn heldere procedures belangrijk. Hierdoor kunnen onnodige onderzoeken en kosten worden voorkomen. Om er zeker van te zijn dat u niet meer onderzoeken hoeft uit te voeren dan noodzakelijk, gaat de gemeente uit van verschillende onderzoeksstappen. Afhankelijk van de resultaten ervan, zult u één of meerdere stappen moeten doorlopen. Na afloop van elke fase stelt de gemeente op basis van het onderzoeksrapport vast of een plangebied voor wat betreft archeologie kan worden vrijgegeven of dat er nader onderzoek noodzakelijk is. We noemen dit de AMZ-cyclus. 'AMZ' staat voor Archeologische Monumenten

Zorg. De AMZ-cyclus is samen met het vergunningstraject weergegeven op het inlegvel van deze brochure.

Implementatiedocument nr. 4: Standaardrichtlijnen archeologisch onderzoek en bijkomende rapportage(s).

Op basis van de gemeentelijke beleidsuitgangspunten archeologie is het mogelijk dat bij ruimtelijke ingrepen ook archeologisch onderzoek verplicht gesteld wordt. Dit archeologisch onderzoek kan variëren van een bureauonderzoek/quickscan tot verkennende, karterende en waarderende onderzoeken met als eindresultaat een opgraving of een archeologische begeleiding. Combinaties en/of opeenvolging van deze onderzoeken zijn eveneens mogelijk. Het proces van inventariserend onderzoek bevindt zich vanuit de RO-procedure gezien voorafgaand aan de aanvraag omgevingsvergunning (Wabo). De rapportages daarvan dienen ten behoeve van de aanvraag meegezonden te worden.

Het proces van de archeologische monumentenzorg (AMZ-onderzoekscyclus) in schema zoals dat algemeen gehanteerd wordt.

Om dit onderzoek binnen de gemeentegrenzen zo efficiënt mogelijk te laten verlopen en de onderzoeken toe te spitsen op de gemeentelijke situatie, zijn voor het archeologisch vooronderzoek (bureauonderzoek of quickscan en verkennend booronderzoek) een aantal minimale eisen genoteerd. Deze eisen zijn aanvullend aan de eisen die vanuit de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) gevraagd worden. Daarenboven geldt dat indien door wijziging/herziening van de KNA er een strijdigheid zou ontstaan tussen onderstaande eisen en het eisenpakket van de KNA, de KNA leidend is.

Bureauonderzoek/quickscan met inventariserend veldonderzoek – verkennende fase

De gemeente beschikt over een gemeentelijke archeologische beleidskaart gebaseerd op een gemeentelijke archeologische verwachtings- en waardenkaarten, gecombineerd met een cultuurhistorische waardenkaart. Deze kaarten worden beschouwd als een gemeentedeckend bureauonderzoek en vormen dan ook het uitgangspunt voor het al dan niet opstarten van een AMZ-onderzoekscyclus. Ofschoon de gemeentelijke waardenkaart al een grotere mate van detail kent dan bijvoorbeeld de IKAW, is het bij plangebieden in de meeste gevallen wenselijk om actuele en meer op het plangebied gerichte detailinformatie te verzamelen die een stevige basis vormt voor het uit te voeren veldonderzoek. Dit gebeurt door middel van een quickscan voor het specifieke plangebied. De quickscan wordt in de meeste gevallen gecombineerd met verkennende boringen. In uitzonderlijke gevallen kan door de gemeente een uitgebreider bureauonderzoek gevraagd worden.

Quickscan

De quickscan dient nadere en actuele informatie te verzamelen over het plangebied en wordt uitgevoerd ten behoeve van:

- Een Plan van Aanpak verkennend booronderzoek;
- Het opstellen van een PvE proefsleuven, Archeologische begeleiding of opgraving, als met betrekking tot het gebied nog geen archeologisch vooronderzoek heeft plaatsgevonden

De quickscan dient zo beknopt mogelijk te zijn, is minder breedvoerig dan een bureauonderzoek en heeft enkel tot doel locatie-specifieke informatie te leveren om de onderzoekssystematiek en -vraagstelling van eventueel vervolgonderzoek (mede) te bepalen. De quickscan dient bij voorkeur gecombineerd te worden met een verkennend booronderzoek tenzij uit de quickscan duidelijk blijkt dat de bodem verstoord is (bijv. door ontgraving). Of de (bodem)omstandigheden er op duiden dat geen archeologische resten (meer) te verwachten zijn. In het kader van een PvE archeologische begeleiding of proefsleuven zal de afweging moeten worden gemaakt of verkennende boringen nog iets toevoegen.

Doel van de quickscan en het verkennend booronderzoek is om vast te stellen:

1. Wat de diepteligging is van het archeologisch relevante niveau?
2. Of door moderne bodembewerking (zoals diepploegen, ontgronden, egaliseren, aspergeteelt) het archeologisch relevante niveau dermate is aangetast dat de kans op behoudenswaardige archeologie in het betreffende gebied (zeer) klein is geworden?
3. Hoeveel dieper de C-horizont (het archeologisch relevante niveau) is vergraven door moderne bodembewerking, dan bij normaal grondgebruik het geval zou zijn?
4. Of de bodemkundige informatie duidt op bijvoorbeeld te natte omstandigheden om bewoningssporen of archeologische resten te verwachten?

Minimale onderdelen van de quickscan:

- een duidelijke omschrijving van de voorgenomen bodemingreep in het plangebied in woord en beeld, uitgedrukt in absolute vierkante meters en als percentage van het oppervlak van het plangebied. Ook de diepte van de voorgenomen bodemingreep dient vermeld te worden.
- kaartmateriaal dat minimaal bestudeerd (geëvalueerd) moet worden
- De resultaten worden in een rapport verkennende boringen vastgelegd of als bijlage van het op te stellen PvE. Hierbij worden de volgende kaarten gevoegd
 - Gemeentelijke beleidskaart archeologie
 - Gemeentelijke verwachtingskaarten archeologie
 - ARCHIS II:, geomorfologische kaart, bodemkaart, waarnemingen, onderzoeksmeldingen en AMK-terreinen
 - Het AHN (detail plangebied en directe omgeving)
 - oudste kadasterkaart (ca. 1830)

- Bonnekaart (ca. 1900-1920)
 - moderne kaart (ca. 2007 of later)
 - Tranchot of Ferraris
 - stedelijke en/of historische kernen: eventueel stadsplattegronden (bijv. Jacob van Deventer, ...)
- Weergave kaarten:
- moderne kaart: ca 0,5 A4
 - ARCHIS-kaarten en gemeentelijke beleidskaart: in 4-6 blokken per 1 A4
 - Historische kaarten: in blokken 2-6 per 1 A4
- De quickscan vindt plaats voor een gebied met een straal van minimaal enkele honderden meters rondom het plangebied.
- naar aanleiding van de resultaten van de quickscan dient het verwachtingsmodel van de gemeentelijke kaarten te worden verfijnd of bijgesteld met daaraan gekoppeld een onderzoekssystematiek en -vraagstelling (Plan van Aanpak bij verkennende boringen; Programma van Eisen bij proefsleuvenonderzoek of archeologische begeleiding)

Minimale onderdelen van het verkennend booronderzoek:

- minimaal 8 boringen per hectare, met een minimum van 6 per onderzoeksterrein, waarbij de boringen zinvol verspreid worden over het gehele plangebied. Dus niet enkel op het gedeelte dat verstoord zal gaan worden.
- Naast (guts)boringen wordt bij voorkeur een of enkele profielputjes met de schop gegraven om een representatief profiel te verkrijgen van de bodemopbouw en/of om de aard van de verstoring beter in beeld te krijgen. Een profielputje kan als referentieprofiel dienen voor de interpretatie van de te plaatsen boringen. Handgegraven profielputjes zijn alleen zinvol en uitvoerbaar indien C-horizont op maximaal 70 cm wordt aangetroffen.
- referentieboringsen worden gefotografeerd en in het rapport afgebeeld;
- voor de boringen geldt:
- gebruik van guts (2 of 3 cm) én edelmanboor (diameter 7 cm)
 - In ieder geval dient de onderste overgangszone van het akkerdek (Ap, minimaal 25 cm boven C horizont) tot minstens 25 cm in de C-horizont te worden geboord met een guts;
 - Gebruik juiste terminologie bodem met akkerdek (zie hieronder)
 - Alle boringen en profielputjes moeten zowel lithologisch en bodemkundig beschreven zijn volgens de *Leidraad Archeologische Standaard Boorbeschrijving (ASB) versie 5.2*
- Voor profielputjes geldt:
- per hectare wordt handmatig minstens 1 representatief profielputje gegraven, gefotografeerd (met schaalstok) en beschreven. Per plangebied minimaal 1 representatief profielputje. Alleen indien C-horizont op maximaal 70 cm wordt aangetroffen.
 - het profielputje heeft een afmeting van maximaal 50*50 cm en wordt gegraven tot in de C-horizont, ten minste als uit de boringen blijkt dat de C-horizont binnen ca. 70 cm wordt bereikt. Door het profielputje wordt de bodemopbouw duidelijker, zijn de overgangen duidelijk zichtbaar en kan ook door derden het profiel geïnterpreteerd worden.

Minimale onderdelen van de rapportage:

- korte beschrijving administratieve-gegevens
- een of enkele foto's plangebied
- een overzichtskaart met onderzochte percelen
- kaart met aangepaste en specifiek voor betreffende plangebied ontwikkelde verwachtingszones
- indien relevant: verstoringenkaart, vondstspreadskaart
- foto representatieve boorstaten (guts) en eventueel van een profielputje met beschrijving. Boorbeschrijvingen conform ABS

- Van het rapport dient een conceptversie aan het bevoegd gezag te worden voorgelegd. Eventuele op- en aanmerkingen worden verwerkt tot een definitief rapport. Het definitieve rapport dient eveneens in 2-voud op papier en digitaal (pdf) aan het bevoegd gezag aangeleverd te worden en digitaal aan de beoordelaar namens het bevoegd gezag.

Archeologisch vervolgonderzoek

Archeologisch vervolgonderzoek kan bestaan uit een verdere verfijning (nadere stap) in het inventariserende onderzoek (bijvoorbeeld na een quickscan en verkennend booronderzoek, dient een proefsleuvenonderzoek of karterende booronderzoek / oppervlaktekartering plaats te vinden) of kan een onderzoek betreffen naar aanleiding van een selectiebesluit. In het eerste geval betreft het onderzoek dat van belang is voor de aanvraag omgevingsvergunning. In het tweede geval kan het gaan om een voorwaarde bij het toekennen van een omgevingsvergunning. Het al dan niet -laten- uitvoeren van archeologisch vervolgonderzoek (type onderzoek, de intensiteit en de vraagstelling) vraagt om maatwerk. Slechts enkele grote lijnen kunnen hierna uitgezet worden. Indien zich de noodzaak van vervolgonderzoek voordoet is overleg met het bevoegd gezag en/of diens adviseur nodig.

Afhankelijk van de resultaten van het archeologisch vooronderzoek dient een onderzoeksmethode ingezet te worden om de specifieke verwachting te toetsen. In principe bestaat de keuze voor de eerste vervolgonderzoeken uit twee methoden: booronderzoek dat al dan niet gecombineerd kan worden met een oppervlaktekartering (enkel in te zetten bij een steentijdverwachting!) of een proefsleuvenonderzoek. Aan beide onderzoeken ligt respectievelijk een plan van aanpak (PvA) of een programma van eisen (PvE) aan de grondslag. Het PvE wordt door de gemeente als het bevoegd gezag (of een adviseur namens de gemeente) goedgekeurd; het PvA wordt door het bevoegd gezag ter kennisname aangenomen.

Voor beide onderzoeksmethoden zijn onderzoeksleidraden opgesteld (leidraad boringen en leidraad proefsleuven). De leidraden kunnen geraadpleegd worden via de website van de SIKB (www.sikb.nl).

De resultaten van het booronderzoek dan wel proefsleuvenonderzoek kunnen aanleiding geven tot behoudmaatregelen: behoud *in* of *ex situ*.

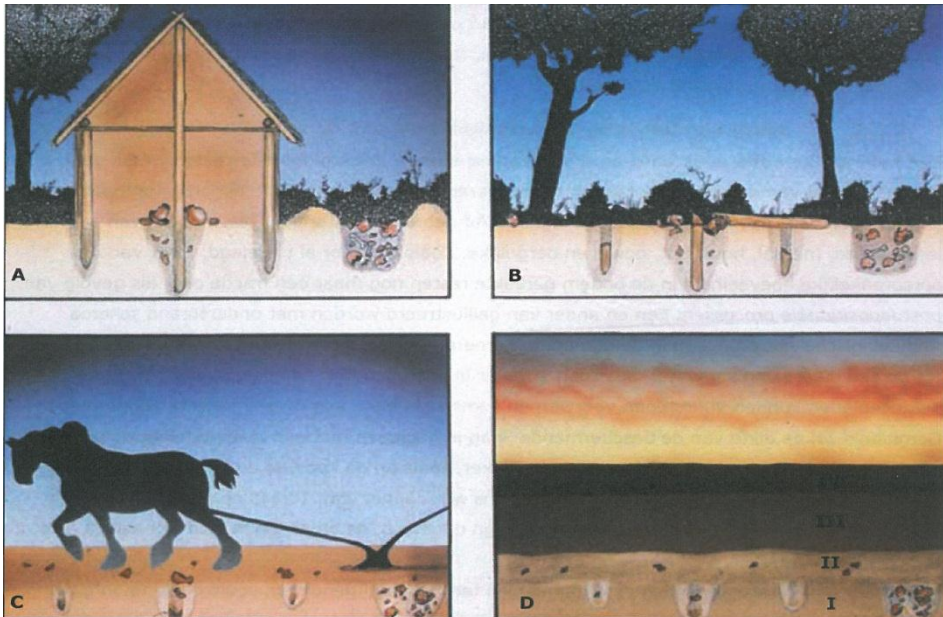
Behoud *in situ* impliceert dat de resten in de bodem bewaard kunnen blijven door bijvoorbeeld de bodemversturende activiteiten te verplaatsen/verminderen of door archeologiesparende bouwmethodes toe te passen. Een archeologische dubbelbestemming blijft dan gehandhaafd en de mogelijkheid bestaat dat regels ten aanzien van nazorg opgelegd worden.

Behoud *ex situ* impliceert dat de waardevolle archeologische resten uit de bodem verwijderd worden door opgraving of archeologische begeleiding/protocol opgraven. Beide onderzoeken worden uitgevoerd op basis van een programma van eisen dat door het bevoegd gezag goedgekeurd wordt.

Te hanteren terminologie¹: akkerdek, plaggendek, plaggenbodem en enkeerdbodem

Inleiding

Van de archeologische sporen die de mens in het verleden in de gemeente heeft achtergelaten is aan de oppervlakte tegenwoordig niet veel meer te zien. Veel van de archeologische sporen zijn in de loop van de Late Middeleeuwen onder een door de boeren opgebracht akkerdek van plaggen vermengd met mest terecht gekomen. Dit akkerdek zorgt er in veel gevallen voor dat de archeologische resten bij ploegen en graafwerkzaamheden beschermd worden. Een en ander wordt in onderstaand schema weergegeven.

Overzichtsschema van archeologische formatieprocessen op een nederzettingsterrein met (hypothetische) bewoning in de IJzertijd (A). Na het opgeven van de nederzetting vervallen de achtergebleven resten geleidelijk en regenereert de vegetatie (B). In de Middeleeuwen wordt het gebied opnieuw ontgonnen. De oorspronkelijke woonlaag wordt omgezet en regelmatig geploegd zodat ca. de eerste 30 cm vanaf het voormalig looppniveau verandert in een homogene cultuurlaag. Scherven en andere artefacten worden uit de sporen geploegd en in de cultuurlaag opgenomen. Als het materiaal aan de oppervlakte komt, verweert het. Bodemsporen vervagen door allerlei bodemkundige processen zoals plant en dierwerking en uitspoeling. Organische materiaal zoals hout en bot vergaat boven de grondwaterspiegel (C). In de loop van de Late Middeleeuwen ontstaat er door plaggenbemesting vaak een dik plaggendek dat de sporen en oude cultuurlaag afdekt. Bij normale ploegwerkzaamheden (ca. 30 cm diep) worden oudere cultuurlagen op den duur niet meer geraakt. Bovendien worden allerlei bodemvormende processen vertraagd (D). (Naar Kortlang 1987²).

Belangrijk bij de beschrijving van de bodemopbouw is het gebruik van de juiste terminologie. Zelfs binnen de archeologische beroepsgroep worden verschillende termen door elkaar en niet altijd in hun juiste context gebruikt. De te gebruiken terminologie voor de gemeente wordt hieronder uiteengezet. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de recent verschenen studie van Theo Spek naar essen in Drenthe.³ Spek hanteert de algemene benaming van plaggenbodems voor alle bodems die een door akkerbewerking en bemesting met plaggen een opgehoogde bodem kennen.

¹ Binnen de gemeente komen diverse bodems voor. Enkele de terminologie voor enkeerdbodems wordt in deze paragraaf nader toegelicht omdat met betrekking tot deze bodems verwarrende benamingen gebruikt worden. De andere voorkomende bodems leiden niet tot verwarring en behoeven dan ook geen verdere verklaring.

² Kortlang F.P., 1987, *Landschapsonderzoek archeologie. De Dommelvallei: een archeologische inventarisatie* (2 dln.), Den Bosch.

³ Spek T., 2004, *Het Drentse Esdorpenlandschap*, Utrecht; Doesburg e.a. (red), 2007: *Essen in zicht. Essen en plaggendekken in Nederland: onderzoek en beleid*. Amersfoort (NAR 34).

Implementatiedocument nr. 5: Sjabloon programma van eisen voor proefsleuven

Inleiding

U gaat een PvE opstellen binnen een gemeente die werkt met het sjabloon 'Programma van Eisen (PvE) proefsleuvenonderzoek en proefsleuvenonderzoek met optie tot doorstart naar een (beperkte) opgraving'. Dit sjabloon is door ArchAeO opgesteld in opdracht van de gemeente waarbinnen het onderzoek uitgevoerd zal worden. Het vormt een onderdeel van een reeks archeologische (beleids)implementatiedocumenten die samen met het archeologiebeleid door de gemeente zijn vastgesteld. Voor proefsleuvenonderzoeken wordt dit sjabloon door de gemeente verplicht gesteld. Het kan desgewenst ook een basis vormen voor een PvE opgraving of een Archeologische Begeleiding.

De meest recente versie van het PvE is zowel als word-document (zonder toelichting) als PDF (met toelichting) te downloaden via de gemeentelijke website. Controleer of u over de meest recente versie van het PvE beschikt.

Waarom een sjabloon?

Bij het toetsen van PvE's in de afgelopen jaren heeft ArchAeO vast kunnen stellen dat er een grote verscheidenheid bestaat in kwaliteit, visies op onderzoeksstrategieën en volledigheid van aan te leveren locatiespecifieke gegevens. Het behoeft geen betoog dat dit niet wenselijk is voor het bevoegd gezag die het PvE moet (laten) keuren, en de opdrachtgever. De kwaliteit van een PvE bepaalt in belangrijke mate de kwaliteit van het uit te voeren veldonderzoek en de rapportage daarvan. Met dit sjabloon wordt getracht een hogere mate van eenduidigheid van een PvE te bereiken, zonder dat werkelijk alles tot in detail is uitgewerkt. Dit geeft de opsteller van het PvE de ruimte om juist de locatiespecifieke onderdelen naar behoren uit te werken en op maat te brengen, zonder zich te hoeven bezig houden met redelijk gestandaardiseerde procedures, vraagstellingen en gemeentelijke eisen. Een bijkomend voordeel hierbij is dat de efficiëncyslag een tijdwinst en soms kostenbesparing kan opleveren. Zowel voor de opsteller van het PvE, de opdrachtgever als voor de beoordelaar, het bevoegd gezag. Het is raadzaam voorafgaand aan het opstellen van het PvE contact op te nemen met het bevoegd gezag of diens archeologisch adviseur om in gezamenlijk overleg te bekijken wat de meest praktische en zinvolle onderzoeksstrategie is.

Over dit sjabloon

Dit PvE-sjabloon volgt de vigerende KNA en voegt daaraan een aantal specifieke onderdelen toe.⁴ Het PvE heeft uitsluitend betrekking op regulier proefsleuvenonderzoek en proefsleuvenonderzoek met een optie tot doorstart naar een (beperkte) opgraving. Het PvE is zonder veel aanpassingen ook te gebruiken voor een Definitieve Opgraving (DO) en in bepaalde gevallen voor een Archeologische Begeleiding (AB).

Gebruik

Verwacht wordt dat u het sjabloon aanvult met locatiespecifieke gegevens (hoofdstukken 1 t/m 4) en op basis daarvan de vraagstelling aanvult (hoofdstuk 5) en een adequate invulling geeft aan de te hanteren strategie, methoden en procedures bij het gehele onderzoekstraject (hoofdstukken 6 t/m 8). Voor de beleids- en procesmatige hoofdstukken geldt dat deze met relevante gegevens dienen te worden aangevuld (hoofdstukken 8 t/m 10). Let wel, een PvE blijft maatwerk en daarom is niet alles uit dit sjabloon van toepassing of toereikend. De

⁴ Bij het opstellen is dankbaar gebruik gemaakt van de heldere en inspirerende PvE's die ooit door die door diverse archeologen de afgelopen jaren zijn opgesteld. Recentelijk is door Henk Stoepker (Archeocoach) een standaard PvE Heuvelland opgesteld. Door de volledigheid kan deze ter verdere inspiratie dienen. Het format-PvE kan gedownload worden via de volgende link: <http://www.sam-limburg.nl/actueel.aspx?id=986>

essentie van het sjabloon dient wel in het PvE te worden opgenomen. In algemene zin wordt gewerkt volgens KNA 3.2 (deelproces 2, specificaties OS02 t/m OS11)

Voor de cursief geplaatste tekstdelen in het sjabloon geldt dat deze als toelichting moeten worden gelezen. Hiervan is het niet de bedoeling deze letterlijk over te nemen.

In de literatuurlijst van het PvE is een aantal SIKB-Leidraden opgenomen. Hier naar kan worden verwezen in verband met proefsleuvenstrategie, kwetsbare vondstgroepen en specifieke materiaalcategorieën en dergelijke.

Bureauonderzoek/quickscan met inventariserend veldonderzoek (verkennende fase) afwezig

Een rapport Bureauonderzoek of quickscan dat eerder in het plangebied is uitgevoerd, wordt als digitale bijlage aan het PvE toegevoegd.

Indien geen vooronderzoek in de vorm van een bureauonderzoek en/of quickscan met inventariserend veldonderzoek heeft plaatsgevonden, dient in het kader van het opstellen van het PvE relevante informatie over het plangebied in de vorm van kaarten verzameld te worden. Het kaartmateriaal dient te worden geëvalueerd en hiervan wordt een korte beschrijving opgenomen in het PvE (hoofdstuk 4: Archeologische verwachting).

Het kaartmateriaal dat minimaal verzameld wordt, bestaat uit:

- Uitsnede van de gemeentelijke beleidskaart archeologie;
- Uitsnede van de gemeentelijke verwachtingskaart archeologie;
- Uitsnede Archis met vindplaatsen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen
- Uitsnede van de geomorfologische en bodemkundige kaart (te raadplegen via Archis2);
- Uitsnede van het Actueel Hoogtebestand Nederland;
- Uitsnede van de oudste kadastrale kaart;
- Uitsnede van de Bonnekaart;
- Stedelijke en/of historische kernen: stadsplattegronden zoals die van Jacob van Deventer.

De kaartjes worden als bijlage aan het PvE toegevoegd. (2 – max 4 kaartjes per A4)

Betrokken partijen

Op het voorblad van het PvE wordt een aantal actoren opgevoerd die niet allemaal in de AMZ aan bod komen. In dit sjabloon wordt onderscheid gemaakt tussen zeven actoren en vijf verschillende partijen (Opsteller, initiatiefnemer:opdrachtgever/vergunningaanvrager, bevoegd gezag, externe beoordelaar, toezichthouder/directievoerder). In het kader van de AMZ wordt enkel onderscheid gemaakt tussen vier partijen: bevoegd gezag, initiatiefnemer, archeologisch adviseur en archeologisch bedrijf. Om verwarring en onduidelijkheid te voorkomen, hieronder enkele begripsomschrijvingen:

- *Bevoegd gezag*: het bestuursorgaan dat het archeologisch (selectie)besluit neemt of een vergunning verleent en vanuit haar beleid waakt voor een goede uitvoering van een onderzoek.
- *Vergunningaanvrager*: de initiatiefnemer van de plannen en verantwoordelijk voor het (laten) uitvoeren van archeologisch onderzoek. De kosten voor onderzoek zijn voor rekening van de initiatiefnemer. Ook overheden kunnen optreden als initiatiefnemer.
- *Opdrachtgever*: de partij die de relatie aangaat met de archeologisch aannemer (vastgelegd in contract en plan van aanpak) en die opdracht geeft tot het gravend onderzoek.
- *Archeologisch adviseur*: een senior-archeoloog die als *toezichthouder* of *directievoerder* het bevoegd gezag of initiatiefnemer bij de diverse aspecten van de AMZ kan ondersteunen.
- *Archeologisch bedrijf/aannemer*: een door de RCE gecertificeerd uitvoerder van het archeologisch onderzoek.
- *Toezichthouder*: Een senior-archeoloog die als adviseur in opdracht van het bevoegd gezag handelt. Deze ziet toe op een goede (PvE-conforme) uitvoering van het onderzoek.
- *Directievoerder*: Deze treedt op namens een particulier of gemeentelijk opdrachtgever. Naast inhoudelijk toezicht houdt de directievoerder zich doorgaans ook bezig met aspecten als tijd, geld, informatie en organisatie. Het kan voorkomen dat een gemeentelijk

opdrachtgever tevens bevoegd gezag is. In dat geval wordt er de voorkeur aan gegeven om toch te spreken van toezichthouder.

Substraat en te hanteren terminologie

Een bepalende factor bij de onderzoeksmethode- en technieken is het bodemsubstraat. Dit sjabloon is vooral gericht op onderzoeken op de pleistocene zandgronden (al dan niet met een plaggendek).

In veel PvE's en rapporten zijn regelmatig verwarrende en in sommige gevallen onjuiste terminologie gebruikt. Om dit specifiek voor gebieden met een plaggenbodem te voorkomen, wordt gevraagd een eenduidige terminologie te hanteren:⁵

- *Esdek/es*: term niet meer gebruiken om verwarring te voorkomen.
- *Akkerdek*: meest neutrale term voor het door mensen bewerkte deel van de bodem.
- *Enkeerbodem*: bodemkundige definitie van een plaggenbodem met een humushoudend plaggendek dikker dan 50 cm.
- *Plaggenbodem*: bodem waarop zich een plaggendek heeft ontwikkeld. De dikte van dit dek hoeft niet per se 50 cm of meer te zijn, maar kan ook minder zijn. Ook de natuurlijke bodem onder het plaggendek behoort tot de plaggenbodem.
- *Plaggendek*: het antropogene (ophogings)deel van de plaggenbodem.
- *Proefsleuvenonderzoek*: Er wordt in dit PvE onderscheid gemaakt in de grootte van het proefsleuvenonderzoek. In sommige gevallen heeft dit consequenties voor de uitvoering van het veldwerk, het wel of niet kiezen voor een doorstart naar een opgraving en de uitwerking.
 - *Klein onderzoek*: een onderzoek variërend van meestal 1-3 werkdagen.
 - *Groot onderzoek*: een onderzoek met een doorlooptijd van een werkweek of langer.

Vindplaats: Met vindplaats wordt in algemene zin bedoeld een locatie waar sporen of vondsten aangetroffen zijn. Onder *site* wordt hier verstaan een clustering van structuren, sporen en vondsten die in tijd, ruimte en complextype bij elkaar horen. *Sites* kunnen zich op meerdere niveaus manifesteren (bijvoorbeeld nederzetting, erf, individueel gebouw). Op het laatste niveau kan beter van structuren of fenomenen gesproken worden. *Off-site* fenomenen hebben (ogenschijnlijk) geen directe relatie tot sporen van gebouwen, erven of begraafplaatsen. Deze sporen en vondsten vormen de materiële neerslag in het door de mens gebruikte landschap in ruimere zin.

Toelichting bij paragraaf 6.1: strategie

Het puttenplan dient vooral een realistisch en praktisch uitvoerbaar plan te zijn, waarbij gekeken wordt naar:

- toegankelijkheid waarbij o.a. rekening gehouden wordt met hekwerk, sloten, levende have;
- betredingstoestemming;
- de ligging van kabels en leidingen;
- verontreiniging (indien hierover gegevens beschikbaar zijn)
- stortmanagement;
- (historische) verstoringen.

Indien deze gegevens ontbreken, wordt geadviseerd contact op te nemen met de opdrachtgever en hier expliciet naar te vragen. Het verdient de voorkeur om hiervoor in het veld te gaan kijken en foto's te nemen, die als bijlage kunnen worden opgenomen in het PvE. Dit geldt vooral wanneer een bureauonderzoek/quickscan met inventariserend veldonderzoek afwezig is. Zo nodig kunnen er in het kader van het opstellen van het PvE toetsende boringen gezet worden om de diepteligging van het archeologisch niveau vast te stellen en om eventuele verstoringen te constateren. Voorts dient bij het inrichten van het puttenplan rekening gehouden te worden met archeologisch interpretatieve gegevens, zoals: de archeologisch gespecificeerde verwachting, oude verkavelingspatronen op historisch kaartmateriaal.

⁵ Zie hiervoor onder meer Spek Th., 2004, Het Drentse Estdorpenlandschap, Utrecht; zie ook Doesburg e.a. (red), 2007: Essen in zicht. Essen en plaggendekken in Nederland: onderzoek en beleid. Amersfoort (NAR 34).

Spreiding

Een veelgebruikt systeem voor grote proefsleuvenonderzoeken op de zandgronden is het streeplijnpatroon, met verspringend grid van sleuven van 25 x 4 meter en een ruimte tussen de sleuven zowel binnen de raai als tussen de raaien van 25 m. Bij kleine plangebieden is dit systeem meestal minder zinvol en soms niet mogelijk. Hier zal dan moeten worden gezocht naar een andere optimale spreiding van de proefsleuven.⁶

Dekkingspercentage

Voor grote onderzoeksgebieden waar gebruik gemaakt kan worden van een streeplijnpatroon ligt het dekkingspercentage in vrijwel alle gevallen tussen de 5 en 10%. Voor kleine onderzoeksgebieden, waar vaak niet gewerkt kan worden met een repeterend sleuvenpatroon, zal het percentage in veel gevallen hoger uitkomen. Een percentage tussen de 10 - en 20% is daar niet ongewoon. Hiermee wordt slechts de leidraad proefsleuven gevolgd die stelt dat in de regel 5 tot 20 %, en gemiddeld 10% van het oppervlak plangebied volstaat voor een goed uitgevoerde waardering.

Geadviseerd wordt daarnaast om in het PvE (en de begroting) altijd een percentage van het totaal aan te leggen vierkante meters te reserveren voor optioneel uit te voeren gerichte sleufuitbreidingen of aanvullende sleuven. Het uitvoerend bedrijf dient deze extra meters vrij te kunnen inzetten zonder dat dit direct leidt tot een meerwerk aanvraag en vertraging van het proces. Als vuistregel geldt circa 10% vrij inzetbare vierkante meters die dus bovenop het totaal aan te leggen vierkante meters geteld mogen worden. In de uiteindelijke begroting dienen die extra vierkante meters als stelpost te worden meegenomen.

Te gebruiken literatuur / bronnen

Bij het opstellen van het PvE en het plaatsen van het onderzoek in een breder landschappelijk, cultuurhistorische en/of archeologisch kader kan onderstaande literatuur gebruikt worden:

- Bont, Chr. de, 1993: '*...Al het merkwaardige in bonte afwisseling...*'; een historische geografie van Midden en Oost Brabant', Waalre (Geschiedenis van het Brabants Heem, deel 36).
- Keunen, L.J. / E.H. Boshoven / S. van der Veen, 2011: *Archeologisch erfgoed van Peelhorst en Maasdal. Een archeologische waarden- en verwachtingskaart en beleidsadvieskaart voor de gemeenten Sint Anthonis, Mill en Sint Hubert, Grave en Landerd, Weesp* (RAAP-rapport 2214).
- Tol, A.J. / W. Laan, 2009: *Begrensd land. Een studie naar de archeologische landschappen van Noord-Brabant*, Leiden (Archol rapport 125).
- Water A. Van de / F.P. Kortlang, 2011: *Nota Archeologie Grave. De implementatie van de Wet op de archeologische monumentenzorg in het gemeentelijke beleid.*, Eindhoven (ArchAeO-rapport 1106).

Wijze van citeren

Kortlang, F.P., A. Van de Water & M. van der Weele, 2011: *Implementatiedocument: sjabloon Programma van Eisen Proefsleuven: versie 1, 24-01-2012*, Eindhoven.

Voor eventuele suggesties, opmerkingen of geconstateerde fouten kunt u contact opnemen met ArchAeO: ArchAeO BV, Rapelenburglaan 9, 5654 AP Eindhoven, Tel: 040-2519270, Email: advies@archaeo.nl.

⁶ Zie voorts de SIKB leidraad proefsleuven.

Implementatiedocument nr. 6: Actualisatie van de gemeentelijke archeologische beleidskaart.

Inleiding

De gemeentelijke beleidskaart archeologie is gebaseerd op de door RAAP Archeologisch Adviesbureau opgestelde verwachtingenkaart met bijhorende rapportage uit 2010. Deze verwachtingenkaart is echter een weergave van alle verzamelde informatie en kennis tot op moment van samenstellen van de kaart. Archeologisch onderzoek staat echter niet stil. Steeds worden onderzoeken uitgevoerd waarover besluiten genomen worden en nu en dan worden door amateurarcheologen nog nieuwe vondsten aangetroffen. Deze nieuwe informatie is van wezenlijk belang voor het gemeentelijke beleid. Het kan er namelijk toe leiden dat bepaalde gebieden vrijgesteld kunnen worden of dat verwachtingswaarden (naar beneden) bijgesteld moeten worden.

Om het gemeentelijk beleid dus adequaat aan te passen en de onderliggende kaarten up-to-date te houden, is een jaarlijkse aanvulling noodzakelijk. Vanuit oogpunt van efficiëntie kan door het regelmatig bijhouden van een aantal variabelen per onderzoek, met beperkte tijd en middelen deze aanvulling uitgevoerd worden.

Concreet komt het erop neer dat de rapporten van alle archeologische onderzoeken (in opdracht van de gemeente, maar ook in opdracht van derden) die binnen de gemeente Grave uitgevoerd worden op een centraal punt verzameld worden. Hiervoor kan gedacht worden aan de ambtenaar die verantwoordelijk is voor het beleidsveld archeologie of aan de gemeentelijke archiefbeheerder.

Te noteren variabelen per rapport / onderzoek

- Gemeentelijk volgnummer
- Rapportinformatie
 - o Auteur
 - o Jaartal
 - o Titel
 - o Rapportnummer
- Uitvoerend bureau
- Locatie van het onderzoeksgebied (centrumcoördinaat)
- Type onderzoek: QuickScan, BU, BO, PS, DO, AB
- Korte samenvatting onderzoek (max. 25 woorden)
- Onderzoeksmeldingnummer / onderzoeksnummer (beide ARCHIS)
- Archeologische verwachting beleidskaart
- Archeologische verwachting na onderzoek
- Advies onderzoeksbureau
- Advies adviseur
- Gemeentelijk selectiebesluit (inclusief datum van besluitvorming)
- Vervolgonderzoek noodzakelijk: ja / neen
- Type noodzakelijk vervolgonderzoek: BO, PS, DO, AB
- Verwerkt op beleidskaart: ja / neen
- Relatie met eerder uitgevoerde onderzoeken (volgnummers vermelden)

